

ՀՀ ԳԱԱ-ն շարունակում է ընդլայնել միջազգային գիտական համագործակցության աշխարհագրությունը

վանդույթը և կշանանք, որ այդ հարաբերությունները լրացվեն բովանդակությամբ, հստակ նպատակներով, ծրագրերով, որոնք կնպաստեն մեր երկրների գիտության, տեխնոլոգիաների, տնտեսության զարգացմանը»,- իր ելույթում մասնավորապես ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը՝ նշելով, որ 2017 թ.-ին ՀՀ ԳԱԱ-ն համագործակցության համաձայնագիր է ստորագրել Մաև Զինաստանի հասարակական գիտությունների ակադեմիայի հետ:

«Հայ-չինական հարաբերությունները երկարամյա պատմություն ունեն դեռ Մետաքսի ճանապարհի ժամանակներից, երբ երկու երկրների միջև առևտրային կապեր կային: Զինաստանն այս օրը դարաշրջանում մեր տեխնոլոգիաների հիման վրա մտադիր է առաջ մղել Մետաքսի ճանապարհի զարգացումը: Եթե նախկինում Զինաստանի տնտեսության շարժիչները ներդրումներն էին, ապա վերջին 10 տարում ինովացիաներն են: Այսօր ոչ միայն մասնագետներն են ուշադրություն դարձնում

Գիտական համագործակցության նոր հուշագիր

Սույն թվականի հուլիսի 9-ին ՀՀ ԳԱԱ-ում համագործակցության հուշագիր ստորագրվեց ՀՀ ԳԱԱ-ի, Հնդկաստանի MIT ինստիտուտների խմբի և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության կոմիտեի միջև: Հուշագիրը ստորագրեցին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը, Հնդկաստանի MIT ինստիտուտների խմբի հետազոտությունների և միջազգային հարաբերությունների գծով խորհրդական Վլադիմիր Կուլիշը և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության կոմիտեի նախագահ Սամվել Հարությունյանը:

Համագործակցության նպատակն է հարստացնել գիտակրթական միջավայրն ու խթանել միջազգային և միջնակային հարաբերությունները, նպաստել երիտասարդների կրթության հնարավորությունների մեծացմանը:

Հուշագրի շրջանակներում նախատեսվում են երկու կողմից այցելություններ, համատեղ հետազոտություններ և մասնակցություն համատեղ իրականացվող ծրագրերին:

Հնդկաստանի MIT ինստիտուտների խումբը ստեղծվել է 1983 թվականին և այժմ իր մեջ ներառում է ավելի քան 65 գիտակրթական հաստատություն, որտեղ կրթվում և աշխատում է ավելի քան 50 000 մարդ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան և ԶԺՀ ճարտարագիտության ակադեմիան ստորագրեցին համագործակցության հուշագիր

Հուշագիրը ստորագրեցին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը և ԶԺՀ ճարտարագիտության ակադեմիայի գործադիր փոխնախագահ Պան Յունհեն:

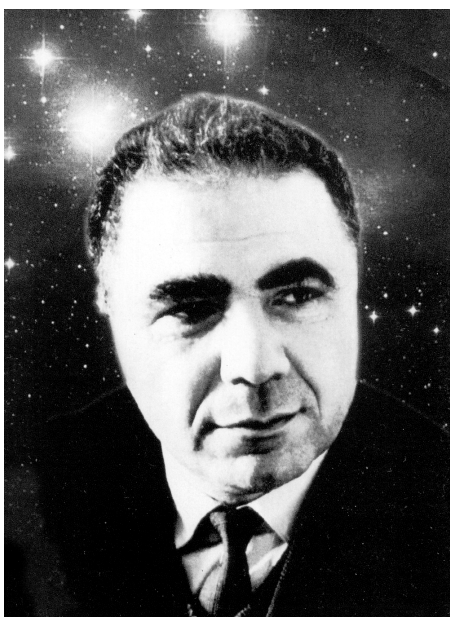
«Մենք շատ բարձր ենք գնահատում չինական գիտական կազմակերպությունների հետ մեր համագործակցությունը: Հայ-չինական հարաբերությունները մեծ պատմություն ունեն: Հին պատմական փաստաթղթերում կարելի է գտնել հիշատակումներ չինական կազմակերպությունների հետ: Խատկապես առևտրային կապերի մասին: Առաջին հերթին դա վերաբերում է Մետաքսի ճանապարհին: Անցած տարի մեր ակադեմիայի պատվիրակությունը մասնակցեց Զինաստանում Մետաքսի ճանապարհին նվիրված մեծ գիտաժողովի: Եվ մենք այլ երկրների հետ միասին ստորագրեցինք համաձայնագիր հետազոտական համագործակցության մասին: Երեկ Զինաստանում ստորագրվեց համաձայնագիր Հայաստանի միջազգային գործարար կապերի աջակցման խորհրդի և Զինաստանի համապատասխան մարմինների հետ տնտեսական հարաբերությունների զարգացման մասին: Ես կարծում եմ, որ մենք այսօր կշարունակենք այդ լավ ա-

տեխնոլոգիաների զարգացմանը, այլև կառավարությունը, ձեռնարկությունները՝ զարգացման գործընթացն արագացնելու համար: Զինաստանի ճարտարագիտության ակադեմիան Զինաստանի ամենահեղինակավոր ուղեղային կենտրոնն է, որը տեխնոլոգիաների զարգացման ոլորտի վերաբերյալ իր խորհուրդներն է ներկայացնում բարձր ղեկավարությանը: Ներկայումս մեր գործունեության առաջնահերթ ուղղություններից է Մետաքսի ճանապարհի երկրների հետ համագործակցության խորացումը»,- իր ելույթում ասաց ԶԺՀ ճարտարագիտության ակադեմիայի գործադիր փոխնախագահ Պան Յունհեն:

Հանդիպմանը չինացի և հայ մասնագետները հանդես եկան ինովացիոն տեխնոլոգիաների վերաբերյալ գեկուցումներով: Առանձնահատուկ ուշադրություն դարձվեց համագործակցության ձևերին:

Հուշագրի ստորագրմամբ նախատեսվում է տեղեկատվության փոխանակում, համատեղ հետազոտական աշխատանքներ, ուսումնական ծրագրեր:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Վիկտոր Համբարձումյանի անվան միջազգային գիտական մրցանակի միջազգային հանձնաժողովը ավարտվել է 2018 թ. աշխատանքների նախնական ուսումնասիրությունը

Վիկտոր Համբարձումյանի անվան միջազգային գիտական մրցանակի միջազգային հանձնաժողովը ավարտվել է 2018 թվականին ներկայացված աշխատանքների նախնական ուսումնասիրությունը և գրախոսությունը: Ներկայումս հանձնաժողովի կողմից շարունակվում է լավագույն թեկնածուների քննարկումը: Ուսումնասիրվում են լրացուցիչ տվյալներ, այդ թվում՝ այլ խոշոր գիտական մրցանակների ստացումը, թեկնածուների վարկանիշը ըստ տարբեր հեղինակավոր տվյալների շտեմարանների, ներկայացված աշխատանքներում համահեղինակների ներդրման աստիճանը և այլն: Լրացուցիչ գրախոսությունների և քննարկումների անհրաժեշտության պատճա-

ռով մրցանակի 2018 թվականի հաղթողները կորոշվեն և նրանց անունները կհրապարակվեն սույն թվականի օգոստոսի վերջին:

Վիկտոր Համբարձումյանի անվան միջազգային գիտական մրցանակը հիմնադրվել է 2009 թվականին՝ ՀՀ նախագահի կողմից: Այն տրվում է սկսած 2010 թվականից՝ երկու տարին մեկ անգամ, աստղագիտության և աստղաֆիզիկայի, ֆիզիկայի և մաթեմատիկայի հարակից բնագավառներում խոշոր ներդրում ունեցած գիտնականներին:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոն

Վերծինե ՍՎԱԶԼՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ

ԲԱԶՄԱԶԱՐՉԱՐ ԵՎ ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ԿԱՐԱԴԵՏ ՄԵԼԻՔ-ՕՀԱՆՋԱՆՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 125-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

Մեծ է ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանի վաստակը հայ բանասիրության, բանագիտության և արևելագիտության բնագավառներում: Նա մեր ավագ սերնդի շատ ներկայացուցիչների համար եղել է հոգատար խորհրդատու և անփոխարինելի ուսուցիչ: Նա իր կյանքը նվիրել է հայ մշակույթին և գիտությանը՝ պատմությանը թողնելով բացառիկ արժեք ներկայացնող աշխատություններ:

Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանը ծնվել է 1893 թ. փետրվարի 20-ին (նոր տոմարով՝ մարտի 4-ին) Հայաստանի Մեղրու շրջանի Կալեր գյուղում, Աղաբեկ Մելիք-Օհանջանյանի բազմամյա ընտանիքում:

Տասը տարեկան հասակում նրան տեղափոխում են Գանձակ՝ իրավաբան հորեղբայր Փարսադան Մելիք-Օհանջանյանի մոտ, որը և ստանձնում է նրա խնամակալությունը՝ ընդունել տալով տեղի Տղայոց գիմնազիան:

1911 թ. հորեղբոր ջանքերով Կարապետը ընդունվում է Մոսկվայի Լազարյան ճեմարանի Դասարանական բաժինը: 1914 թ. պրոֆեսոր Կոստանյանի համծնարարությամբ նա շարադրում է «Մամիկոնյանների նախարարական տոհմը՝ ըստ Փավստոս Բուզանդի Շայոց պատմության» անդրանիկ գիտական ուսումնասիրությունը, որն արժանանում է Լազարյան ճեմարանի գիտական խորհրդի հատուկ մրցանակին՝ չորս ամսվա գիտական գործուղում Գերմանիա և Կայսերական հնագիտական ընկերության Մոսկվայի բաժանմունքի կողմից ընտրվում է ընկերության թղթակից անդամ:

1914 թ. երիտասարդ Կ. Մելիք-Օհանջանյանը մեկնում է Գերմանիա: Սակայն շուտով սկսվում է Առաջին աշխարհամարտը, և նա ստիպված չորս ամսվա փոխարեն Բեռլինում մնում է վեց տարի: Այնտեղ նա բնակվում է բանաստեղծ Ավետիք Իսահակյանի տանը և մտերմանում նրա հետ, ծանոթանում է հայտնի արևելագետներ Յոզեֆ Մարկվարտի, դոկտոր Յոհաննես Լեփսիուսի հետ, որոնց աջակցությամբ դառնում է Բեռլինի համալսարանի արևելագիտության և փիլիսոփայության ֆակուլտետների ազատ ունկնդիր:

Բեռլինում նա ծանոթանում է նաև գերմանացի հայտնի գրող ու հրապարակախոս Արմին Վեգների, որը ականատես էր դարձել ցեղասպանության զոհ դարձած արևմտահայության անասելի տառապանքներին և բազմաթիվ դրվագներ գաղտնի լուսանկարել:

Հարուստ գիտելիքներ ամբարած, 1920 թ. Կ. Մելիք-Օհանջանյանը՝ ղեկավարելով մեկ ու կես հազարից ա-

վելի հայ ռազմագերիների տունդարձը, ծանրաբեռնված Հայաստանի համար անհրաժեշտ պարագաներով, վերադառնում է Երևան: Նախ՝ աշխատում է հանրապետության կրթության և արվեստի նախարարությունում, որտեղ ծանոթանում է Եղիշե Չարենցի ու Նիկոլ Աղբալյանի հետ, ապա՝ դասավանդում Տղաների գիմնազիայում:

Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո նա վարում է մի շարք պատասխանատու պաշտոններ:

1934 թ. Երևանում լույս է տեսնում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի «Ֆիրդուսին և Իրանի վիպական մոտիվները «Շահնամեում» ու հայ մատենագիտության մեջ» արժեքավոր ուսումնասիրությունը: 1935 թ. Հայաստանի լուսժողովմատին առընթեր գործող պետական գիտխորհուրդը գնահատելով Կ. Մելիք-Օհանջանյանի գիտական մանկավարժական վաստակը, նրան շնորհում է գիտա-հետազոտական ինստիտուտների իսկական անդամի և պրոֆեսորի կոչում:

1931 թ. Պետհրատի գեղարվեստական բաժնի վարիչ Եղիշե Չարենցը, ստանալով Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի քարտուղար Աղասի Խանջյանի համծնարարությունը, առաջարկել էր մեծ հայագետ Մանուկ Աբեղյանին հրատարակության պատրաստել «Սասնա ծռեր» ազգային վեպի պատումների գիտական համահավաքը: Վերջինս՝ ստանալով Կ. Մելիք-Օհանջանյանի հետ համագործակցելու համաձայնությունը, սկիզբ է դնում ազգանպաստ այդ մեծ գործին: 1932 թ. վեպի նոր պատումներ հայտնաբերելու նպատակով Կ. Մելիք-Օհանջանյանը կազմակերպում է ղեկավարում է կուլտուրայի պատմության ինստիտուտի բանահյուսական արշավախումբ:

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ

դառնում է, բայց նրան արգելում են բնակվել Երևանում: 1944 թ. Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի նախագահ, ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելու միջնորդությամբ նա վերադառնում է Երևան: Սակայն այդ բոլորը բավական չէր: 1946 թ. Կ. Մելիք-Օհանջանյանին դարձյալ արքայություն են, և միայն Անաստաս Միկոյանի պաշտոնական միջնորդությամբ նրան իրավունք է տրվում իր զավակների հետ բնակվել Երևանում:

Այդ թոհուրեհից հազիվ մի փոքր խաղաղված Կ. Մելիք-Օհանջանյանը վերսկսում է իր գիտական պրպտումները Մատենադարանում և հայտնաբերում է Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմության» երկու պատառիկ, որոնք, բանասիրական ուսումնասիրության ենթարկելով, հրատարակում է: Բացի այդ մի խումբ հեղինակների հետ կազմում է «Ընտիր էջեր հայ գրականության» (1946 թ.) ժողովածուն:

Նույն տարում Կ. Մելիք-Օհանջանյանն աշխատանքի է ընդունվում Ակադեմիայի գրականության ինստիտուտում ավագ գիտաշխատողի պաշտոնում, որտեղ նրան հանձնարարում են երեք ասպիրանտների (Պարույր Սևակի, Գևորգ Աբգարյանի և Խաժակ Գյուլնազարյանի) գիտական ղեկավարությունը: Միաժամանակ նա դասավանդում է ռուսական մանկավարժական ինստիտուտում և կրկին նվիրվում իր տարերքին: Լույս է տեսնում նրա «Միթրա Միհրը Սասնա ծռերի մեջ» (1946 թ.) արժեքավոր ուսումնասիրությունը:

Կ. Մելիք-Օհանջանյանի նախածեռնությամբ սկսվում են հայ հին գեղարվեստական արձակի բնագրերի հավաքման և ուսումնասիրման խոշոր ծրագրի աշխատանքները: Այդ գործին անմնացորդ նվիրվելու նպատակով նա հրաժարվում է ռուսական մանկավարժական

ինստիտուտի դասախոսություններից:

1947 թ. լույս է տեսնում ժրաջան գիտնականի նոր ուսումնասիրությունը «Տիրան-Տրդատի վեպը ըստ Փավստոս Բուզանդի» աշխատությունը:

Սակայն ստեղծագործական այդ եռուն շրջանը ևս ընդհատվում է: 1948 թ. Հայաստանում ծավալված «Բուրժուական միասնական հոսանքը» հայտնի մտավորականների՝ Ա. Տերտերյանի, Վ. Ոչտունու, Մ. Ներսիսյանի և այլոց հետ մեղադրում է նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանին, և որպես անվստահելի տարրի նրան ազատում են գրականության ինստիտուտի աշխատանքից: Գործազուրկի տազնապն ստիպում է նրան կրկին թարգմանություններով պահել իր ընտանիքի գոյությունը:

1950-ական թվականներին սկսվում է Խրուշչովյան բարեփոխումների շրջանը:

Երկրի քաղաքական-հասարակական կյանքի պայմանների աստիճանական բարվոքման հետ միասին խաղաղվում են նաև մեծ գիտնականի չարչրկված միտքն ու հոգին, և նա կրկին նվիրվում է իր նախասիրած ասպարեզին՝ հայ հին ծեռագիր հուշարձանների ուսումնասիրման և հրատարակության կարևոր գործին:

1957 թ. գրականության ինստիտուտը լույս է ընծայում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի խմբագրությամբ և ծավալուն գիտական առաջաբանով «Էջեր հայ միջնադարյան գեղարվեստական արձակից» արժեքավոր ժողովածուն:

Սակայն հայ պատմագիտության ասպարեզում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի մեծա-

գույն ներդրումը եղավ XIII դարի նշանավոր պատմիչ «Կիրակոս Գանձակեցու Հայոց պատմություն» քննական բնագրի հրատարակությունը (1961 թ.):

1962 թ. Շավարշ Սմբատյանի և Կ. Մելիք-Օհանջանյանի թարգմանությամբ լույս է տեսնում Կորյունի «Վարք Մաշտոցին» երկի ռուսերեն թարգմանությունը, որին կցված էր նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանի «Կորյունը և նրա «Վարք Մաշտոցին»» ընդարձակ ուսումնասիրությունը: Մեծ գիտնականի նպատակն էր ռուս և այլալեզու ընթերցողներին ներկայացնել հայ գրերի ստեղծող Մեսրոպ Մաշտոցի կյանքն ու գործը: Անխոնց գիտնականի անմնացորդ նվիրվածությունը հայրենի մշակույթին և այն օտարներին ներկայացնելու նրա ջանքերը բարձր է գնահատվել, և նրան շնորհվել է գիտության վաս-

➤3

Գիտաժողով՝ նվիրված արևելագետ-հայագետ Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի ծննդյան 125-ամյակին

Սույն թվականի հունիսի 26-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի մեծ դահլիճում մեկնարկեց ակադավոր արևելագետ-հայագետ, ՀԽՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի 125-ամյակին նվիրված երկօրյա գիտաժողովը:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկան ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Յուրի Սուվարյանը, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրեն, ԳԱԱ թղթակից անդամ Պավել Ավետիսյանը: Բանասիրական գիտությունների դոկտոր Վերծինե Սվազյանը ներկայացրեց ակադեմիկոս Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի կյանքն ու գիտական գործունեությունը:

Գիտաժողովին ներկայացված էին ավելի քան 25 զեկուցում Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի գիտական գործունեության՝ էպոսագիտության, համեմատական առասպելաբանության, հայ-իրանական մշակութային առնչությունների, միջնադարի գրականագիտության, բանագիտության, համեմատական տեքստաբանության վերաբերյալ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

անհուսալի տարրի և դասախոսի, հեռացնում են համալսարանից: Ապա մի խումբ պրոֆեսորների հետ 1937 թ. հուլիսի 25-ին նրան ձերբակալում են իբր դաշնակցական ընդհատակյա կազմակերպության կենտկոմի անդամ լինելու և խորհրդային կարգերի դեմ ակտիվ աշխատանք ծավալելու մեղադրանքով: Գերմանիայում նրա երկար մնալն ու օտար լեզուների իմացությունը ևս դառնում է «հանցանք» և նրան մեղադրում են որպես Գերմանիայի և Անգլիայի լրտեսի: Չորս ու կես տարի տևող հարցաքննություններն ուղեկցվում էին անասելի կտտանքներով: 1941 թ. ամռանը Կ. Մելիք-Օհանջանյանը դատապարտվում է հինգ տարվա սփերյան աքսորի, որի չորս ու կես տարին հարցաքննություններով արդեն լրացել էր: 1942 թ. օգոստոսին նա ազատվում է վերա-

ԲԱԶՄԱԶԱՐՉԱՐ ԵՎ ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ...

➤2 տակավոր գործչի պատվավոր կոչում (1962 թ.), պարգևատրվել է կառավարական պատվոգրով (1963 թ.), իսկ 1965 թ. ընտրվել է Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ:

Մեծ է նաև Կ. Մելիք-Օհանջանյանի վաստակը թարգմանության բնագավառում: Օտար լեզուների իր բացառիկ իմացությամբ նա գիտական ու գեղարվեստական բնագրերի բարձրարժեք թարգմանիչ էր: Բացի Կորյու-նի «Վարք Մաշտոցի» թարգմանությունից նա ռուսերեն է թարգմանել նաև մեծ հայագետ Մ. Աբեղյանի «Հայոց հին գրականության» առաջին հատորը (1947 թ.): Նա սկսել է ռուսերեն թարգմանել նաև Կիրակոս Գանձակեցու «Հայոց պատմությունը», որը մնացել է անավարտ:

Տակավին 1950-ական թվականներին բազմավաստակ գիտնականը բարձր գնահատելով «Սասնա Շռեր» դյուցազնավեպում արտահայտված համամարդկային գաղափարները, մտադրվել էր վեպի ընտիր պատումները թարգմանել ռուսերեն, այդ գաղափարը խրախուսել էր Զ. Օրբելին, և Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի գրականության ինստիտուտի տնօրինությունը պայմանագիր էր կնքել թարգմանչի հետ: Կ. Մելիք-Օհանջանյանը մասնագիտական բարձր մակարդակով իրագործել էր վեպի ընտիր բարբառային տասը պատումների ռուսերեն թարգմանությունը՝ այն օժտելով ծավալուն գիտական ուսումնասիրությամբ և հարուստ բառարանով:

Այդ վիթխարի աշխատությունը թեպետ բարձր էր գնահատվել և՛ Երևանում, և՛ Մոսկվայում, սակայն անհայտ պատճառներով մնացել էր անտիպ: Կ. Մելիք-Օհանջանյանի անունն արդեն հայտնի էր դարձել աշխարհով մեկ որպես հայ եպոսագիտության մեծագույն գիտակի: Տարբեր երկրներից նրան էին դիմում «Սասնա Շռեր» վեպի թարգմանությամբ զբաղվող շատ ու շատ գիտնականներ:

Իսկական ժողովրդագետ-գիտնական Կ. Մելիք-Օհանջանյանի ամբիջական թելադրանքով և Հայաստանի գրողների միության վարչության միջնորդությամբ 1962 թ. Երևանում շիրմաքար-հուշարձան է կանգնեցվել «Սասնա Շռերի» լավագույն բանասաց, ալաշկերտցի Մանուկ Թորոյանի գերեզմանին: Այդ բացառիկ միջոցառման շնորհիվ հայ ժողովուրդն իր երախտագիտությունն էր հայտնում մեր ազգային վեպը ստեղծող, դարեր շարունակ սերնդից սերունդ բանավոր փոխանցող մեր վարպետ բանասացների հիշատակին:

Տարիներ անց, 2004 թ. ՀՀ ԳԱԱ գրականության ինստիտուտի, նաև հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի միացյալ ուժերով և ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հովանավորությամբ լույս է տեսնում «Саснские удалы» հայ ժողովրդական վեպի ինը ընտիր պատումների Կ. Մելիք-Օհանջանյանի ռուսերեն թարգմանությունը, Հակոբ Կոջոյանի դասական նկարազարդած կազմով:

Սակայն, ինչպես ժողովուրդն է ասում. «Արյունը ջուր չի դառնում»: 2008 թ. ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանի եղբոր թոռան՝ Վահան Մելիք-Օհանջանյանի արտագավ մախաձեռնությամբ «Էդիտ Պրինտ» տպարանը լույս է ընծայում մեծ գիտնականի տարիների ընթացքում խմանքով ու հոգու թրթիռով թարգմանած «Սասնա Շռեր» վեպի ինը բարբառային պատումների հայերեն, զուգահեռ՝ ռուսերեն բարձրարժեք թարգմանությունն արդեն մեծադիր շքեղ հրատարակությամբ, Մելիք-Օհանջանյանի ծավալուն գիտական ուսումնասիրությամբ, արժեքավոր բառարանով և հարեն Հակոբյանի նորովի նկարազարդումներով:

Բացի այդ բոլորից, ՀՀ ԳԱԱ նախագահության գրավոր միջնորդությամբ, Երևանի քաղաքապետարանը ավարտին է հասցնում Կ. Մելիք-Օհանջանյանի հուշաքարը, որը տեղադրվելու է մեծ գիտնականի ապրած տան՝ Կիևյան թիվ 5 շենքի ճակատին:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահության և հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Պավել Ավետիսյանի ջանքերով կազմակերպվել է այս երկօրյա գիտական նստաշրջանը՝ նվիրված բազմավաստակ գիտնական Կ. Մելիք-Օհանջանյանի ծննդյան 125-ամյա-

կին, որպեսզի դույզն չափով մեղմվի այն ցավն ու տառապանքը, որը մեծ գիտնականը տասնամյակներ շարունակ լռելյայն տարել էր, փոխարենը՝ արարելով իր մեկը մյուսից արժեքավոր ու կոթողային աշխատությունները:

Մեծ գիտնականի՝ Կ. Մելիք-Օհանջանյանի հետ կապված են ևս ունեն անցնելի հուշեր: Այդ 1958 թ. էր, երբ ես գերազանցությամբ հանձնել էի ասպիրանտուրայի ընդունելության քննություններն և Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրինության հանձնարարականով ներկայացա ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանին, որպեսզի ստանձնի նաև իմ գիտական ղեկավարությունը: Նա ընթերցեց տնօրինության գրությունը և, գլուխը բացասաբար շարժելով, ասաց. «...Ես չա՛տ ժամանակ եմ կորցրել որպես բռնադատված, ինձ շատ տանջալիցների են ենթարկել: Տես, և ցույց տվեց ճակատի խոշոր սպիռ, որը վերից վար կիսում էր նրա խելացի ճակատը, ազգային անվտանգության նկուղում իմ գլխին տուպրակ են հագցրել, և իմ ուսանողը, որը դարձել էր ԿԳԲ-ի աշխատակից, սկսեց երկաթյա ձողով անխնայ խփել գլխիս: Ես հազիվ կարողացա հարցնել. «Տղա ջա՛ն, մի՞թե ես սա եմ քեզ տվորեցրել»: Եվ նա սառնասրտորեն պատասխանեց. «Ես հանձնարարություն եմ կատարում»: Այնպես որ, ես ժամանակ չունեմ, ես պետք է կենտրոնանամ և աշխատեմ: Նոր ասպիրանտ չեմ կարող ընդունել. արդեն երեք ասպիրանտ ունեցել եմ՝ Պ. Սևակին, Գ. Աբգարյանին և Խ. Գյուլնազարյանին: Այնպես որ՝ չեմ կարող...»:

Ես, ընկճված ու գլխիկոր հրաժեշտ տալով, դուրս էի գալիս, երբ, ծայրը բարձրացնելով, հարցրեց. - Իսկ որևէ բան արե՞լ ես... Իր հարցից ոգևորված ես պատասխանեցի. - Այո՛, իհարկե՛, և պայուսակիցս սկսեցի մեկ առ մեկ հանել ու ցույց տալ աշակերտական առանձին տետրերի մեջ Մուսա լեռան խրթին բարբառով իմ գրառած ժողովրդական բանահյուսության նյութերը՝ հեքիաթներ, ավանդություններ, զրույցներ, ծիսական, հարսանեկան, կենցաղային և այլ երգեր, առակներ, առածներ, ասացվածքներ, օրհնանքներ, անեծքներ և այլն:

Կ. Մելիք-Օհանջանյանը վեր կացավ, մոտեցավ ինձ, տետրերից մեկը վերցրեց ու սկսեց լուռ ընթերցել և գլխով իր համաձայնությունն ու հիացմունքն արտահայտել: Ապա հարցրեց. - Իսկ ո՞վ է քեզ խորհուրդ տվել, որ գրի առնես այդ դժվար բարբառով: - Ո՛չ որ, ես ինքս, քանի որ մեծ լեզվաբան Հրաչյա Աճառյանը մշել էր, որ կիլիկյան բարբառներն ուսումնասիրելու համար ինքը բանահյուսական նյութեր չի ունեցել: Ուստի ես սկսեցի որոնել, գտնել բնիկ կիլիկիացի մուսաձեղնիներին և նրանցից գրի եմ առել տարաբնույթ նյութեր:

- Իսկ ո՞վ է քեզ ասել, որ ունևուտավոր (կետավոր) տառերով գրի առնես: - Հարգարժան պրոֆեսոր, Ձեր և Մանուկ Աբեղյանի ջանքերով լույս տեսած «Սասնա Շռեր» դյուցազնավեպի երեք սովոր հատորներն ինձ համար բարբառագիտական տառադարձության ուղեցույց են դարձել... - Արե՛ս, որ ամենադժվար բարբառով ինքնուրույն սկսել ես գրի առնել, այն էլ՝ գիտական ճիշտ տառադարձությամբ: Ուրե՛մն, ես կդառնամ նաև քո գիտական ղեկավարը: Եվ ժպտալով, ուսիս թեթև խփելով, բացականչեց. «Վերժինե՛, վերջի՛ն ես...»:

...Ես երջանիկ եմ, որ լսել եմ իմ գիտական ղեկավար, ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանի արժեքավոր խորհուրդները, զգացել եմ նրա հայրական հոգատարությունը: Նա ապագա գիտնականի միտքն ու հոգին կերտող վարպետ-ճարտարապետ էր:

Ակադեմիկոս Կ. Մելիք-Օհանջանյանն իր ապրած 77 բեղուն և արգասավոր տարիների ընթացքում համալրեց մեր դասական հայագիտության կարկառուն ներկայացուցիչների շարքը: Նա սերունդներին և պատմությանը թողեց մնայուն արժեք ներկայացնող կոթողային աշխատություններ և ազնիվ ու անմոռաց հուշեր...

Խորին երախտագիտություն և լուռ խոնարհում նրա անմահ հիշատակին:

ՀՀ ԳԱԱ-ում քննարկվեցին մտավոր սեփականության իրավունքի կարգավորման հարցերը

Սույն թվականի հուլիսի 6-ին ՀՀ ԳԱԱ-ում տեղի ունեցավ «Մտավոր սեփականության իրավունքի կարգավորում» թեմայով քննարկում: Քննարկմանը մասնակցում էին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության անդամներ, ՀՀ ԳԱԱ գիտահետազոտական կառույցների տնօրեններ և գիտաշխատողներ, ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների մախարարության մտավոր սեփականության գործակալության և «Հայիեդիմակ» ՀԿ-ի ներկայացուցիչներ:

Ողջունելով քննարկման մասնակիցներին, ՀՀ ԳԱԱ փոխնախագահ, ակադեմիկոս Յուրի Շուբուրյանն ասաց, որ հոկտեմբերին Հայաստանում անցկացվելու է «ԱՊՀ երկրների գիտնականների ֆորում 2018»-ը, որի շրջանակներում անցկացվելիք կլոր սեղաններից մեկը վերաբերելու է մտավոր սեփականության կարգավորման հարցերին, և որ քննարկումը միտված է ի մի բերել հեղինակային իրավունքի պաշտպանության, մտավոր սեփականության, գյուտերի, արտոնագրերի, օրենսդրական կարգավորումների վերաբերյալ հարցադրումները:

ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների մախարարության մտավոր սեփականության գործակալության պետ Երեն Զախոյանի առաջարկով քննարկմանը մասնակից գիտնականները հանդես եկան հեղինակային իրավունքի վերաբերյալ տարաբնույթ հարցերով, որոնց պատասխանեցին ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների մախարարության և «Հայիեդիմակ» ՀԿ-ի ներկայացուցիչները:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Կյանքից հեռացավ անվանի գիտնական, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Միսակ Դավթյանը

Սույն թվականի հուլիսի 25-ին՝ 84 տարեկան հասակում, ԱՄՆ-ի Լոս Անջելես քաղաքում, կյանքից հեռացավ ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Միսակ Դավթյանը:

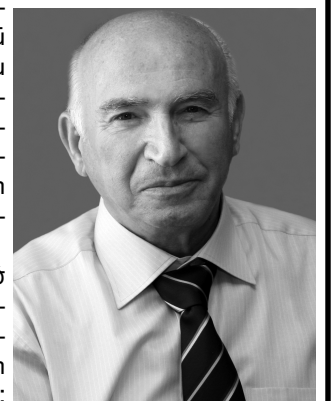
Միսակ Դավթյանը մեծ ավանդ ունի Հայաստանում գիտության, մասնավորապես կենսաքիմիայի զարգացման գործում:

Նրա գիտական հետաքրքրությունները վերաբերում էին օրգանիզմներում ամոնիակի և ամինաթթուների յուրացման մեխանիզմների ուսումնասիրությանը, օրնիտինային ցիկլի ֆերմենտների կառուցվածքաֆունկցիոնալ հետազոտություններին, նշված ցիկլի գործունեության մեխանիզմների պարզաբանմանը: Որպես համեմատական և էվոլյուցիոն կենսաքիմիայի բնագավառի խոշոր գիտնական՝ Միսակ Դավթյանն արժանացել է գիտնականին հասանելի գրեթե բոլոր բարձր կոչումներին և պարգևներին:

Լինելով ՀԽՍՀ լուսավորության նախարար, Հայաստանի մանկավարժական ինստիտուտի ռեկտոր, ԵՊՀ պրոռեկտոր՝ Միսակ Դավթյանը մեծ դեր է խաղացել բարձրագույն կրթության կատարելագործման, բարձրորակ գիտամանկավարժական կադրերի պատրաստման գործում: Նրա ղեկավարությամբ իրենց թեկնածուական և դոկտորական ատենախոսություններն են պաշտպանել 60-ից ավելի մասնագետներ: Ակադեմիկոս Միսակ Դավթյանի ստեղծած գիտական դպրոցն այսօր էլ շարունակում է աշխատել հանրապետությունում և նրա սահմաններից դուրս:

ՀՀ ԳԱԱ նախագույությունը խորապես սգում է անվանի գիտնականի և մանկավարժի մահվան կապակցությամբ: Ակադեմիկոս Միսակ Դավթյանի լուսավոր կերպարը միշտ վառ կմնա նրա բարեկամների, գործընկերների և աշակերտների հիշողության մեջ:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահություն

ՀՀ ԳԱՐ 75-ԱՄՅԱԿԻՆ ԸՆԴՈՒՄ

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի 75-ամյա հոբելյանի առիթով ընթերցողի ուշադրության ենք ներկայացնում ՀՀ վաստակավոր լրագրող Էդվարդ Շահիրյանի 1993-ի կեսերին մեծն Կիկտոր Համբարձումյանի հետ վարած հարցազրույցը, որն այսօր էլ չի կորցրել իր հրատապությունը:

Դասեր այսօրվա և վաղվա համար

- Կիկտոր Համազասպի, կարո՞ղ եք հիշել, թե ինչ զգացում ունեցաք այն պահին, երբ Ձեզ առաջարկվեց գլխավորել Հայաստանի գիտությունների ակադեմիան և թեկնածությունը դնել՝ այդ պաշտոնում ընտրվելու համար:

- Բանն այն է, որ ինձ նախորդող ակադեմիկոս Դավիթ Օրբելին հեռացել էր Հայաստանից՝ իր պարտականությունները, որպես Երմիտաժի դիրեկտոր, Լեոնիդ Գրադովն կատարելու համար: Ստացվեց այնպես, որ մինչև պրեզիդենտի պաշտոնում ընտրվելը, համարյա մի ամբողջ տարի, ես, որպես փոխպրեզիդենտ, արդեն իսկ կատարում էի պրեզիդենտի պարտականությունները: Այնպես որ դիրքի փոփոխությունը կատարվեց հետզհետե և կապված չէր առանձին բարդությունների հետ:

Սակայն, երբ իմ թեկնածությունը նախագահության նիստում առաջարկողը եղավ Ավետիք Իսահակյանը, որի առջև խոնարհվում էի մեր ամբողջ ժողովրդի հետ միասին, ես անչափ հուզվեցի:

- Իսկ երբ պետք է խոսեցիք հանձնե՞ք, մնալով որպես պատվավոր պրեզիդենտ:

- Մի զգացում, ինչ որ զգում է ամեն մարդ, երբ նրա վրա դրած ծանր բեռը թեթևացնում են: Նաև հույս առաջացավ, որ հետայդու իմ հիմնական ժամանակը կմվիրեմ գիտական աշխատանքին և, հաշվի առնելով տարիքս, նաև կկոնկրետացնեմ գիտական աշխատանքներս ի մի բերելու գործը:

- Ակադեմիայի համակարգի գիտական ո՞ր հաջողությունը կամ հաջողություններն են Ձեզ ամենից ավելի ուրախություն պատճառել Ձեր ղեկավարած տարիներին:

- Ճշգրիտ գիտությունների բնագավառում հետազոտությունների վերելքը (ֆիզիկա, մաթեմատիկա, աստղագիտություն):

- Իսկ ծախսողումներ, վրիպումներ եղե՞լ են:

- Ամեն մի խոշոր գիտական նվաճում հավասար է գանձ գտնելու: Ո՞վ է տեսել, որ անընդհատ գանձեր գտնվեն: Երբ չենք գտել, նշանակում է ունեցել ենք ծախսողումներ:

- Ձեր անունը, ակադեմիային զուգահեռ, սերտորեն կապված է Բյուրականի հետ: Նրա ամեն մի քարը, ամեն մի հայելին, երկնածիզ գմբեթները ձեզանով են շնչում: Պատվավոր պրեզիդենտի կարգավիճակը որքանով կնպաստի Ձեր բյուրականյան գործերի հետագա ծավալմանը:

- Եթե մեր ժողովուրդը և կառավարությունը պարծենում են Բյուրականով, ուրեմն պետք է օգնեն նրա աշխատանքներին: Մեծամասնությունը երևի չգիտի, որ Էլեկտրականության ընդհատումները մահացու հարված են հասցնում Բյուրականում իրականացվող գործընթացներին: Պարծենալը հեշտ է, աջակցելն է դժվար:

- Որպես մեր ժողովրդի գիտական մտքի կենդանի դասական, ինչպիսի՞ն էք տեսնում մեր գիտության վաղվա օրը, շուկայական հարաբերությունները կնպաստե՞ն դրա վերելքին, թե՞...

- Աշխարհի երկրների գերակշռող մեծամասնությունում իշխում են շուկայական հարաբերությունները: Բայց որոշ երկրներում կան խելացի կառավարություններ, որոնք հասցնում են գիտությունը պաշտպանել շուկայից: Շուկան անհրաժեշտություն է: Բայց, ճանապարհ տալով նրան, պետք է շատ լրջորեն մտածել ժողովրդական կրթությունը, գիտությունը, արվեստը շուկայից պաշտպանելու մասին:

- Իսկ, Կիկտոր Համազասպի, ի՞նչ կարծիքի եք գիտական աշխատողների երիտասարդ հերթափոխի մասին: Համագործակցության խախտված համակարգի պայմաններում ձեռքբերումները նվազ չե՞ն լինի:

- Պետք է ամեն կերպ (այդ թվում և նյութապես) խրախուսել շնորհալի երիտասարդության մուտքը գիտություն: Իսկ գիտությունը ազատել գիտության մեջ ոչինչ չհասկացող խնամակալներից:

- Վրձի մեծ վարպետը՝ Մարտիրոս Սարյանը, հիացական խոսքեր ունի Ձեր մասին: Որպես գաղտնիք պետք է ասեմ, որ դրա ձեռագիրը պահպանվում է իմ անձնական արխիվում: Նա, ի թիվս մեր ժողովրդի այլ մեծերի, Ձեզ համարել է «Ազգին դեմք ու դիմագիծ

տվող» անհատ: Եվ դա միանգամայն ճշմարիտ գնահատական է: Ես կուզենայի, որ դուք այդ համազգային բարձրությունից Ձեր սրտի խոսքը, Ձեր մտածումները հայտնեիք մեր կողմնորոշման մասին դեպի Ռուսաստան:

- Առանց տատանումների կարող եմ ասել: Մեր դժվար դրության մեջ մեր ապագան բազմաթիվ թեկնածուներով և Ռուսաստանի հետ: Դա, իհարկե, չի նշանակում, որ այդ պարագան ինքնըստիմյան միայն հաջողություններ կբերի: Պետք է մեծ աշխատանք կատարվի մերձեցման և համագործակցության կազմակերպման ուղ-

ղությամբ: Զարմանալի է, որ այն, ինչը պարզ էր մեր նախնիների համար, մինչև անգամ երեք դար առաջ, հարկավոր դարձավ բացատրել իրենց քաղաքագետ երևակայող մարդկանց:

- Չգիտեմ թե մեկ էլ երբ հարցազրույց կունենամ Ձեզ հետ, ուստի մի երկու հարց էլ կուզենայի տալ զուտ անձնական բնույթի: Նախ, վերջերս դուք վիրահատվել եք և, ինչքան գիտեմ՝ Աշտարակում: Ինչո՞ւ դա բացատրել, այսինքն՝ ինչո՞ւ ոչ Երևանում:

- Իրոք, վերջերս վիրահատության եմ ենթարկվել Աշտարակում և այժմ ինձ հիմնալի եմ զգում: Աշտարակը մեր հին մշակութային կենտրոններից է: Բնական է, որ մենք այնտեղ ունենք լավ բժիշկներ և հիմնալի հիվանդանոց: Եթե նորից հիվանդանամ, ապա անպայման Աշտարակում: Ես հավատում եմ հայ բժիշկներին, որտեղ էլ նրանք լինեն:

- Ձեր ընտանեկան կազմի մասին, քանի՞ զավակ ունեք, քանի՞ թոռ: Գոհ եք, որպես ընտանիքի հայր, Ձեր վիճակից: Միալներ, շեղումներ ունեցե՞լ եք կյանքում:

- Թոռներս ու ծոռներս հաշիվը կորցրել եմ. 8 թոռ, 7 ծոռ: Գոհ չեմ ընտանեկան իմ վիճակից, քանի որ ուզում եմ ավելի շատ ծոռներ ունենալ, մասնավորապես ծոռներ: Նշեմ նաև, որ կյանքում երբեմն շեղվել եմ աստղագիտությունից, ունեցել եմ մեկ-երկու հաջողություն մաթեմատիկայում: Բայց եթե նորից սկսեիմ հարց ծագել, առանց տատանումի կրկին կընտրեի տեսական աստղաֆիզիկան:

- Տարվա ո՞ր եղանակն եք գերադասում:

- Եղանակը չի ազդում տրամադրության վրա:

- Ո՞րն է Ձեր ամենասիրած ուտելիքը:

- Ամենասիրելի ուտելիքը՝ հաց ու պանիր, իսկ ճաշը՝ ռըշտա:

- Վերաբերմունքը դեպի խմիչքը:

- Նորմալ:

- Ո՞վ է Ձեր սիրելի հերոսը:

- Ամենասիրելի հերոսները՝ Անդրանիկ, Բաղրամյան:

- Օրվա ռեժիմի մասին:

- Աշխատանք և հանգիստ: Աշխատանքի մեջ՝ սովորել, սովորել, սովորել:

- Իսկ ինչպիսի՞ն է Ձեզ՝ աստղերի առեղծվածը վերծանողին, ներկայանում այլմոլորակայինների հիմնահարցը: Ընդհանուր գծերով:

- Մեր արեգակնային համակարգում այլմոլորակայիններ չկան: Դեռու աստղերից էլ մեզ համեմատել դժվար է:

- Եվ վերջին հարցը, ամփոփիչ: Հայ գրականության դասականներից ո՞ւմ հետ ունեցած հանդիպումներն են Ձեր հիշողության մեջ վառ հետք թողել:

- Հովհաննես Թումանյանի: Ինձ բախտավոր եմ համարում նրա հետ ունեցած բազմաթիվ հանդիպումների համար, որոնք հիմնականում տեղի են ունեցել նրա բնակարանում՝ Թիֆլիս, Վոզնեսենսկայա փողոց, բացի առաջին հանդիպումից, երբ նա ինքն էր եկել մեր դպրոց՝ ցերեկույթին մասնակցելու: Նստած էր երկրորդ շարքում: Ես արտասանեցի Հովհաննես Հովհաննիսյանի «Արտավազդը»: Նա խնդրեց, որ իրեն մոտենամ և քաջալերանքի մի քանի խոսք ասաց ինձ: Դա 1918 թ. սկզբին էր:

- Շնորհակալություն, Կիկտոր Համազասպի, հրաշալի գրույցի և ներողություն՝ խլած ժամանակի համար: Քաջառողջություն և հաջողություններ աշխատանքում:

- Լավ եղեք...

Հայ գիտնականները մասնակցել են բարձր եներգիաների նեյտրինոների ճառագայթման աղբյուրի բացահայտման աշխատանքներին

Գիտնականների միջազգային խումբը աշխարհում առաջին անգամ հայտնաբերել է բարձր էներգիաների նեյտրինոների ճառագայթման տիեզերական աղբյուր, որը ժամանակակից բարձր էներգիաների աստղաֆիզիկայի ամենաարդիական և կարևոր խնդիրներից մեկն է: Հետազոտությունների արդյունքները հրապարակվել են հեղինակավոր Science ամսագրում:

Խմբի կազմում ընդգրկված են ՀՀ ԳԱԱ ԻԿՐԱՆԵՏ կենտրոն միջազգային կազմակերպության գիտնականները: Նրանք նաև համագործակցելով Մյունխենի տեխնիկական համալսարանի խմբի (Էլիզա Ռեսկոնի գլխավորությամբ), Եվրոպական Հարավային Աստղադիտարանից՝ Պաուլու Պադովանի և Իտալիայի տիեզերական գործակալությունից՝ Պաուլո Ջիոմիի հետ, ստացել են կարևոր արդյունք, որ Հարավային բևեռում տեղակայված IceCube դիտակով գրանցված նեյտրինոները միանշանակորեն առաջանում են մեր մոլորակից չորս միլիարդ լուսատարի հեռավորության վրա գտնվող տիեզերական աղբյուրից՝ բլազարից: Նեյտրինոները լույսի արագությամբ շարժող մասնիկներ են, որոնք կարող են առանց կլանման տարածվել միլիարդավոր լուսային տարիների հեռավորություններ, և նրանց այս առանձնահատկությունը թույլ է տալիս ուսումնասիրել տիեզերքի ամենահեռավոր աղբյուրները:

IceCube նեյտրինոների դիտակի և տարբեր էներգետիկ տիրույթներում գործող մի շարք այլ դիտակների (օրինակ MAGIC միջազգային համագործակցությունը, որի լիիրավ անդամ է նաև ԻԿՐԱՆԵՏ կենտրոնը՝ սկսած 2018թ.) ուսումնասիրությունների արդյունքում առաջին անգամ հնարավոր եղավ միաժամանակ գրանցել նեյտրինոներ և ֆոտոններ միևնույն աղբյուրից:

Ինչպես նշեց ՀՀ ԳԱԱ ԻԿՐԱՆԵՏ կենտրոն միջազգային կազմակերպության տնօրեն Նարեկ Սահակյանը. «2017թ. սեպտեմբերի 22-ին նեյտրինոների գրանցումից հետո, մեր գործընկերների հետ համատեղ սկսեցինք մանրամասն ուսումնասիրել գրանցված ազդանշանի ուղղությունը մոտ 1.33 աստիճան շառավղով երկնային տիրույթը: Համադրելով տարբեր ալիքային դիապազոնների դիտակների օգնությամբ գրանցված տվյալները՝ կարողացանք բացառել հնարավոր բոլոր այլ աղբյուրների ազդեցությունը և միանշանակ պնդել, որ TXS 0506+056 աղբյուրը հանդիսանում է գրանցված նեյտրինոների ճառագայթման աղբյուրը»:

Նեյտրինոների գրանցման և նրանց ծագման աղբյուրների բացահայտման շնորհիվ կարելի է համարել, որ սկիզբ դրվեց նոր ուղղության՝ «բազմաստիճանային» աստղաֆիզիկային, երբ միևնույն աղբյուրում տեղի ունեցող պրոցեսներն ուսումնասիրվում են՝ գրանցելով ֆոտոններ և նեյտրինոներ:

ԻԿՐԱՆԵՏ կենտրոն միջազգային կազմակերպությունը ստեղծվել է ՀՀ ԳԱԱ-ի կազմում 2016 թ.-ին: Կենտրոնի գործունեության հիմնական առարկան ռեյստիվիստական աստղաֆիզիկայի, աստղամասնիկային ֆիզիկայի, ռենտգենյան աստղաֆիզիկայի, բարձր և գերբարձր էներգիաների գամմա-աստղաֆիզիկայի, բարձր էներգիաների նեյտրինո-աստղաֆիզիկայի բնագավառներում տեսական և հաշվողական հետազոտությունների իրականացումն է:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

**Զորավար
Անդրանիկի
մահվան 90-րդ
տարեկիցի առթիվ**

90 տարի առաջ 1928 թվականին Փարիզի Պեր-լաշեզ գերեզմանատանը շուքով հողին հանձնվեց հայ ազատամարտի առասպելական հերոս Անդրանիկ զորավարի դին:

Մահս չեմ հոգար, այլ գործս, որ կիսապ մնաց...

Զորավար Անդրանիկի կյանքի և գործունեության բոլոր էտապները, բոլոր փուլերը կարևոր ու ուսանելի են երիտասարդ սերունդների դաստիարակության համար:

Անդրանիկը տարագրության մեջ էլ ամեն օր ու ամեն ժամ ապրում էր հայրենիքի հույսերով, հոգսերով, կարոտով ու տագնապներով: Դառն, միապաղաղ և հուսահատեցնող էր Զորավարի համար կյանքն արտասահմանում, և նրան միակ մխիթարություն պարզևողը իր զինվորներն էին, որոնցից ամբաժան եղավ մինչև կյանքի ավարտը:

Տարագրության մեջ նա որոշեց հաստատվել ԱՄՆ-ում և բնակության վայր ընտրեց Կալիֆոռնիայի Ֆրեզնո քաղաքը, որի չոր ու արևոտ եղանակը շատ նպաստավոր էր: 1922 թվականի կեսերից հետո Զորավարը վերջնականապես հաստատվեց Ֆրեզնոյում: Ֆրեզնո քաղաքի և ամբողջ Կալիֆոռնիայի հայությունը ջերմությամբ դիմավորեց և շրջապատեց նրան: Սփյուռքահայ մեծամուն գրող Վիլիամ Սարոյանը, որն այդ ժամանակ ընդամենը 14 տարեկան պատանի էր, հետագայում վերհիշում է այսպես. «Կը թվեր, թե Կալիֆոռնիո ողջ հայությունը քաղաքի կայարանը հաւաքված էր՝ ամոր ժամանման օրը» («Էջեր գրականության եւ արվեստի», Պեյրոթ, 1965 թ., էջ 119): Զորավարի Կալիֆոռնիա ժամանումը տեղի հայության բոլոր շերտերի կողմից ընդունվեց և ընկալվեց որպես արժանավայել ու պատմաիրիշատակ իրադարձություն: Սակայն առաջին իսկ օրերին Զորավարի առողջական վիճակը տկարանում է և մոտ երկու ամիս բուժում ընդունում անկողնում: Այդ ընթացքում Ֆրեզնոյում հայերից կազմավորվել էր մի կոմիտե՝ Օգնականների վարձած բնակարանը ամեն ինչով կահավորելու և իբրև հարսանեկան նվեր նրանց հանձնելու համար: Նվարդը, որի հետ Անդրանիկը ամուսնացել էր 1922 թվականին (հարսանյաց հանդեսը կայացել էր նույն թվականի մայիսի 15-ին՝ Փարիզի հայկական եկեղեցում), այս առիթով հետևյալն է արձանագործում. «Երբ մենք գացինք մեր տունը, անակրճկալի եկանք. տունը շատ գեղեցիկ կահավորված էր ամեն պիտույքներով, բոլոր նվիրողները հոն հավաքված էին, որոնք ծափերով դիմավորեցին մեզ: Կրճա՞ք երևակայել մեր ուրախությունը և հուզումը» («Երեկոյան Երևան», 26 փետրվարի, 1990 թ.): Ամերիկահայությունը ջանքեր ու միջոցներ չէր խնայում երգրի առասպելից ծնված Զորավարի առօրյա-ամենօրյա կյանքը գեղեցիկ, հագեցած ու բովանդակալից դարձնելու համար: Սակայն, միևնույն է, Զորավարն իր համար խորք ու տարօրինակ այդ միջավայրում առանձնապես լավ չէր զգում:

Հանգստավետ, փափուկ ու անդորր կյանքը ամենակին նրա սրտով չէր: Սասնո լեռների հերոսը խեղճացել ու դառնացել էր ամերիկյան հանգստավետ, բարեկեցիկ ու առևտրական միջավայրից: Դա նրա երազած կյանքը չէր բնավ:

Պետք է նշել, որ Ամերիկա մեկնելուց ընդամենը մի քանի ամիս առաջ՝ 1922 թ. գարնանը Անդրանիկը նորից մտադրվել էր իջնել պատերազմի դաշտ, մասնակցությունը բերելու ընթացող թուրք-հունական պատերազմին: Ընդդեմ բարբարոսի՝ թուրքի, հունական մարտնչող զորաբանակին աջակցելու նպատակով Զորավարը մտադիր էր սկսելու հայոց կամավորական մի նոր շարժում: Այդ նպատակով նա 1922 թ. մայիսի 8-ին գրեց և Սփյուռքի պարբերականներում հրապարակեց «Արթնացիր» խորհրդանշական վերնագրով կոչ-դիմում: Նրանում ասված էր հետևյալը. «Հայ ժողովուրդ, ի՞նչ կմտածես, այսօր քո արժանապատուությունը վերականգնելու առիթն է: Մինչև երբ քո դիպլոմաթները մուրացկանի դեր պիտի կատարեն: Եթե կուզես ապրիլ՝ ահա վերջին առիթը: Օգնե՛ դու Արեւելքի քրիստոնեայ Մեծ եղբորդ որպեսզի ան ալ քեզ օգնե. Լինել ու չլինելու մեջ ես: Եթե անտարբեր մնաս՝ կորստեան անդունդն է առջեւդ: Մի դաւաճանիր մէկ միլիոն նահատակներուդ»: (ՀՀ ազգային արխիվ, ֆ. 370, ց. 2, գ. 69, թ. 1): Անդրանիկի այս կոչը, որը նաև որպես թռուցիկ է հրապարակվել, բուռն արձագանքների արժանացավ: Շատերը զգուշացան հայության համար հնարավոր մի նոր ողբերգության պատուհասումից: Հենց այդպիսի զգուշավոր դիրք բռնեցին գաղութահայության և հայ Առաքելական եկեղեցու պատասխանատու գործիչները: 1922 թ. մայիսի

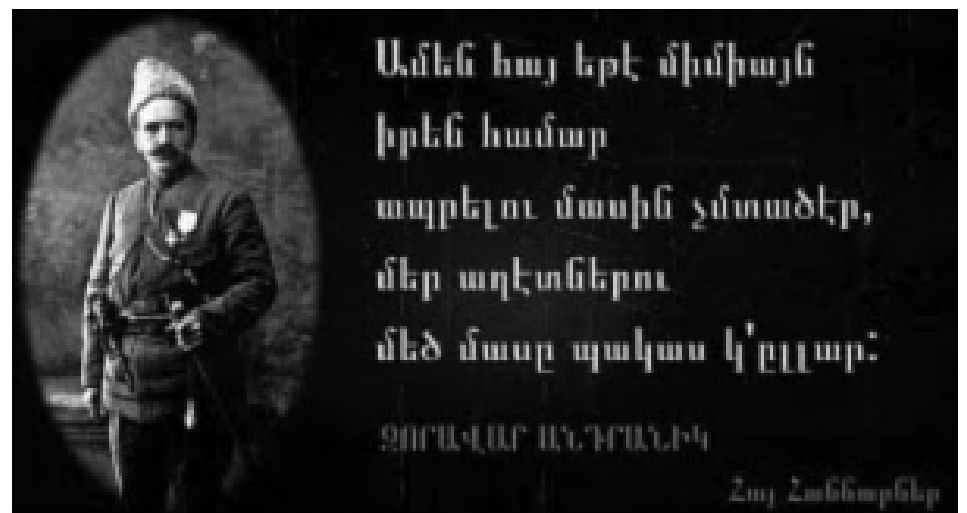
16-ին Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքը Զորավարին գրած մամակում նշում է, որ միայն զգացումներով կարելի չէ այս ազգը առաջնորդել փրկութեան և որ «կամավորական նոր շարժում մը մեզի պիտի արժէ թանկագին կեանքերու կորուստ մը՝ առանց հաստատուն երաշխավորութիւն մը ընծայելու արդիւնքին ապահովութեան մասին»: Այս զգուշավոր կեցվածքը միանգամայն հասկանալի ու բնական էր, քանի որ արևմտահայության ցեղասպանության օրերից անցել էր ընդամենը մի քանի տարի, և հայությունը նոր փորձությունների պատրաստ չէր: Պատրիարքը խնդրում է Զորավարին հետաձգել զորական նոր շարժումը՝ մինչև պատեհ առիթը կներկայանա: Զորավարն, իհարկե, ունկնդիր ու հնազանդ եղավ պատրիարքի և ազգային իշխանությունների հորդորներին, և կամավորական նոր շարժումը չկայացավ:

Հետագայում ևս, ընդհուպ մինչև մահը, Անդրանիկը միշտ ու մշտապես հարմար առիթի էր սպասում իր զինվորներ-

հայության ծանր վշտերով Զորավարը այրվում, տանջվում էր օրինիբուն: Հոգին և մարմինն այլևս դժվարությամբ էին պայքարում հին ու նոր հիվանդությունների դեմ:

1927 թվականը եղավ Զորավարի կյանքի վերջին, ամենավերջին տարին: Դեռևս երիտասարդ տարիներից Անդրանիկը տառապում էր ուժեղ հոդաքայքայությամբ, իսկ 1920-ական թթ. դրան գումարվել էին սրտի անբավարար աշխատանքի հաճախակի դրսևորումները: Զորավարը քաջ գիտակցում էր, թե օրեցօր, ամսեամիս ու տարեցտարի որքան է տկարանում առողջական վիճակը, թուլանում են հոգեկան ու ֆիզիկական ուժերը: Սրտի ծանր տագնապները նրան օրերով զցում էին անկողին:

1927 թ. հուլիսի վերջին Զորավարը նորից սրտի ուժգին տագնապ ունեցավ, որի պատճառով 15 օր անցկացրեց հիվանդանոցում: Ամերիկյան բժիշկները խորհուրդ էին տվել հիվանդին բուժման տանել Կալիֆոռնիայի Սակրամենտո քա-

Ամեն հայ երե միմիայն
իրեն համար
ապրելու մասին չմտածէր,
մեր աղէտներու
մեծ մասը պակաս կ'ըլլար:

Զորավար Անդրանիկ

Հայ Հանճարներ

րով վերստին Արևմտյան Հայաստան անցնելու և կիսատ թողած գործը շարունակելու համար: Սակայն, ավաղ, ճակատագիրը այլևս նման պատեհություն չընծեց: Աշխարհն այլևս այլ էր դարձել: Ցեղասպանություն իրագործած երկիրը՝ Թուրքիան իր բիրտ ուժի շնորհիվ աշխարհին պարտադրել էր ընդունել եղած իրողությունները: Զորավար Անդրանիկը առաջացած տարիքի, սովոր հիվանդությունների, օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ այլ հանգամանքների առկայության պայմաններում այլևս անկարող էր որևէ բան փոխել հայոց ճակատագրի ընթացքի մեջ: Ավելին, նույն ինքը՝ նորին մեծություն ճակատագիրը ուղղորդումներ էր մտցնելու Անդրանիկի կյանքի ընթացքի մեջ: Նրան այլևս ասկավ ժամանակ էր մնացել ապրելու համար:

Հետզհետե տկարացող առողջական վիճակը Զորավարին ստիպում էր մոտրել կյանքի մնացած հատվածը առավել հանգիստ ու խաղաղ անցկացնելու մասին: Նրա հոգում բուռն ցանկություն էր առաջացել թողնել Ամերիկան և ընդմիշտ մեկնել Հայաստան: Այդ մասին անթաքույց կերպով հայտնել էր բարեկամներին ու զինակիցներին: Հայող հողը մագնիսական հզոր ուժով կանչում էր Զորավարին: Արդյո՞ք դա հնարավոր էր, չէ որ այնտեղ հաստատված խորհրդային վարչակարգը ուներ իր յուրահատուկ սկզբունքներն ու տրամաբանությունը: Սոսկվայից ուղղորդված ճնշումներով խորհրդային Հայաստանի կառավարությունը չէր կարող հաշտ մայել և քաջալերող պահվածք ունենալ հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի հերոսների հանդեպ: Սիս թե ինչու Անդրանիկի վերադարձը հայրենիք չէր կարող իրականություն դառնալ, չնայած այն հանգամանքին, որ Զորավարը երբեք վատ չէր արտահայտվել խորհրդային իշխանությունների հասցեին:

Դառն ու սրտակեղեք հուշերով, երգրի կորստի տագնապներով և նահատակ

ղաքի մերձակայքում գտնվող Չիքո հանքային ջրերի բուժավայրը:

1927 թ. օգոստոսի 29-ին, Զորավարը տիկնոջ՝ Նվարդի ուղեկցությամբ մեկնեց Չիքո հանքային ջրերի բուժավայրը, որտեղ պետք է լուգանքներ ընդուներ: Դեռ նոր էին տեղավորվել բուժավայրի հյուրանոցում, երբ անսպասելի հյուր ունեցան: Զորավարին տեսակցության էր եկել հին օրերի ընկերը՝ Սմբատ Բորոյանը (Մախլուտո): Հանդիպումը չափից ավելի ջերմ էր և հուզիչ: Ձիմակից ընկերներն այնքան շատ բան ունեին վերհիշելու և լիցքավորվելու հին օրերի բոցավառ հիշողություններով: Մախլուտոյի հետ այս հանդիպումը վերջինը եղավ Զորավարի համար: Հաջորդ օրը կորուկ վատացավ նրա առողջական վիճակը: Հանքային ջրում լուգանք ընդունելիս Զորավարը սրտի ծանր տագնապ ունեցավ: Բժիշկներն ու բուժող անձնակազմը իրար խառնվեցին, սակայն անկարող եղան որևէ բան փոխել: Զորավարը հոգեվարքը տարավ փափուկ անկողնում: Նա բախտավորություն չուներավ մեռնելու Արևմտյան Հայաստանի բարձրիկ լեռներում, ինչպես իր զինակից ընկերներից շատերը: Իր փառքին մոտ լեգենդար հայդուկապետեր Արաբոն, Աղբյուր Սերոբը, Գևորգ Զառչը գոհվեցին կռվի դաշտում՝ մահաբեր գնդակների տարափի ներքո: Անդրանիկը մեռավ ամերիկյան մայրցամաքում՝ Արևմտյան և Արևելյան Հայաստաններից հեռու, շատ հեռու: Սակայն բնավ ոչ հայությունից և հայկականից հեռու: Զորավարի մահվան լուրը հոգեկան ալեկոծումներ ու ցնցումներ առաջ բերեց ոչ միայն ամերիկահայության, այլև աշխարհասփյուռ հայության բոլոր հատվածներում:

(Շարունակելի)

Արմեն ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Պատմական գիտությունների
թեկնածու, հրապարակագիր

Ցունամի բառը կամ տերմինը ճապոներենից թարգմանաբար նշանակում է «մեծ ալիք նեղուցում»:

Ճապոնիան հաճախ է ենթարկվում «ցունամիի» ազդեցությանը: 1771 թ. նրան զոհ դարձավ 8400 մարդ, 1792 թ.՝ 10500, իսկ 1896 թ.՝ ավելի քան 23000 մարդ: Սովորաբար ցունամիները առաջանում են խաղաղ օվկիանոսում, ճապոնիայից դեպի արևելք, իսկ ցունամիի ալիքի բարձրությունը ավին հասնում է 30 մ-ի:

Բայց, բոլորիս հիշողության մեջ դեռ թարմ է Սունատրա-Անդամանյան երկրաշարժը: Ինդոնեզիայի ավերին տեղի ունեցած երկրաշարժը (26.12.2004 թ.), որի հետևանքով առաջացած ցունամիի ալիքի բարձրությունը գերազանցեց 30 մետրը և զոհերի թիվը հասավ 300-360 հազարի: Ցունամիի ալիքները ողողեցին Սունատրա, Շրի-Լանկա կղզիների, Թաիլանդի, Չնդկաստանի

կենտրոն:

Այս համակարգը համարվում է միջազգային այն իմաստով, որ նրա աշխատանքում օգտագործվում է սեյսմիկ կայանների տվյալները, որոնք տեղադրված են խաղաղօվկիանոսյան ավազանի տարածքում գտնվող երկրներում, որի դիմաց ԱՄՆ-ն այդ երկրներին տրամադրում է տեղեկատվություն ցունամիի մոտալուտ վտանգի մասին: Այս համակարգում ընդգրկված 22 երկիր, որոնք անընդմեջ տրամադրում են սեյսմիկ տվյալներ, մասնավորապես ուժեղ, սեյսմիկ ալիքների (P,S), նրանց պարբերականության, ամպլիտուդայի և այլ տվյալների հիման վրա, օպերատիվ ձևորոշվում է էպիկենտրոնի կոորդինատները (ֆ. լ), ուժը (M₀), խորությունը (H), հեռավորությունը (Δ) և այլ պարամետրեր: Միաժամանակ տվյալներ են հաղորդվում օվկիանոսի ջրի մակարդակի և ավին

Երկրաշարժը և ցունամիին

արևելյան ավերը, Մալդիվյան կղզիները, անգամ Արևելյան Աֆրիկայի՝ Սոմալիի ավերը: Ահա ինչու այն համարվում է վերջին 100-ամյակի ամենախոշոր բնական աղետը:

Օվկիանոսի տակ տեղի ունեցող երկրաշարժը առաջացնում է ջրի մակերեսի տեղական ավելոծություն: Որպես կանոն այն առաջացնում է երկրաշարժի էպիկենտրոնային գոտու հատվածում: Ընդ որում, այդ ավելոծությունները օվկիանոսի մակերևույթին, կապված օվկիանոսի հատակի արագ բարձրացման կամ իջեցման հետ, առաջացնում են երկար պարբերության զրավիտացիոն ալիքներ: Բնականաբար «ցունամիի» ալիքի երկարությունը պայմանավորված է էպիկենտրոնային գոտու խզվածքի երկարությամբ, որը կարող է հասնել 100 և ավելի կմ-ի:

Եթե օվկիանոսի որևէ հատվածում տեղի է ունենում հատակի աննկատելի բարձրացում, ապա դրա հետևանքով ջրի մակերեսին առաջանում է սնկածն գլխարկ, որի բարձրությունը հասնում է 5-8 մ-ի: Այնուհետև այն ցրվում է տարբեր ուղղություններով և առաջացնում «սեղմող սեյսմոակուստիկ ալիքներ»:

Էպիկենտրոնային գոտուց ցունամիի ալիքները մեծ արագությամբ անցնում են շատ մեծ տարածություններ:

Օրինակ 4.10.1994 թ. Կուրիլյան աղեղնածն կղզիներից, Շիկոտան կղզու մոտ տեղի ունեցած երկրաշարժի ժամանակ, 20-21 ժամ անց ալիքները հասել էին հարավային Ամերիկայի ավերը: Այն արագությամբ, որով ցունամիի ալիքը, մոտենում է ավին, հավասար է՝

$$C = \sqrt{gH},$$

որտեղ H-ը օվկիանոսի խորությունն է, իսկ g=9.81մ/վրկ² գրավիտացիոն արագացումը:

Ռուսաստանի Դաշնության արևելյան ավերը՝ Կամչատկան, Սախալինը, շատ հաճախ ենթարկվում են ցունամիի ավերածությանը՝ բերելով իրենց հետ բազմաթիվ մարդկային զոհեր և նյութական վնասներ:

Այլասկայի և ընդհանրապես խաղաղ օվկիանոսի ավերին «ցունամիների» օջախների վայրի գտնվելը խարսխված է բացառապես սեյսմիկ տեղեկատվության վրա և գործնականում իրենից ներկայացնում է ռեգիոնալ տվյալների հավաքագրման, հաղորդագրության և ավտոմատացված համակարգի վրա: Այն իրենից ներկայացնում է մասշտաբային հզոր կառույց, որը հավասարը չունի աշխարհում: Ուստի նրա հետ ծանոթությունը, մեր կարծիքով, կլինի ուսանելի մաս ԶՅ սեյսմոլոգներին, որոնք պետք է զբաղվեն դրանց տեղեկատվական տվյալների ավտոմատացմամբ և համակարգմամբ:

Ցունամիները սովորաբար առաջանում են օվկիանոսյան միջկոնտինենտալ սալերի տեղաշարժերից, երբ օվկիանոսում առաջանում է 1 սմ ամպլիտուդայով ալիք և ավին հասնում 30 մ բարձրությամբ:

Խաղաղօվկիանոսյան ցունամիների մախազգուշացման առաջին ծառայությունը կազմակերպվել է ԱՄՆ-ում 1948 թ., 1946 թ. ապրիլի 1-ին տեղի ունեցած հզոր ցունամիից հետո, որը ավելի ուժեղ արտահայտվեց Զավալան կղզիներում: Կոնգրեսի հատուկ որոշմամբ ծառայության կազմակերպումը դրվեց ԱՄՆ-ի եղանակի տեսության գործակալության Զոնոլոլոլում գտնվող Եվա-Բիչ երկրաֆիզիկական դիտարանի վրա: Սկսած 1948 թ. օգոստոսից այս դիտարանը դարձավ խաղաղ օվկիանոսում տեղի ունեցող ցունամիների մախազգուշացման

սպասվող ալիքի բարձրության մասին: Համաձայն գործող կանոնադրության, առնվազն 1 ժամ առաջ պետք է արդեն գրվի հաղորդագրություն տեղի ունեցած երկրաշարժի մասին: Միաժամանակ գործող 7 սեյսմիկ կայաններից, որոնք տեղադրված են ԱՄՆ-ի կոնտինենտալ հատվածում՝ Վաշինգտոն, Օրեգոն, Կալիֆոռնիա, Կոլորադո, Նյու Մեքսիկո մահանգներում, շտապ տեղեկատվություն է հաղորդվում ամբողջ ԱՄՆ-ի տարածքում սպասվող ուժեղ երկրաշարժի մասին: Սկսած 1981 թ., Ալյասկային պատկանող սեյսմիկ ցանցի և Հավայան կղզիների «Կիպապա» կայանների միջև կնքված պայմանագրի հիման վրա, նշված համակարգի սեյսմիկ կայանների թիվը հասցվեց 120-ի: Ցանցին միացան մաս օվկիանոսային ջրերի մակարդակը գրանցող «մարեոգրաֆներ»՝ տվյալները:

Վաղուց են անցել այն ժամանակները, երբ երկրաշարժի օջախի կոորդինատները որոշվում էին 3 կետերից ստացվող P-ալիքի և 32 դույմը գերազանցող զլբուսի միջոցով, որը մշակված էր հեթոպապահ-օպերատորի ձեռքով, և պահանջվում էր առնվազն 25-30 րոպե ժամանակ:

Այսօր, երբ առկա են բջջային հեռախոսները օնլայն եղանակով ստանալու սեյսմիկ տվյալները, հզոր համակարգիչները, մաթեմատիկական ծրագրերի միջոցով ստացվող սեյսմիկ նյութերի ռեալ ժամանակի (GPS) կայանների օգնությամբ տվյալների մշակումը հասցրել են մի քանի րոպեների: Պետք է նշել, որ նմանատիպ աշխատանքների ժամանակ առաջանում են բավականին բարդություններ, անգամ եթե սեյսմիկ ցանցի գրանցումները ուղղորդված են բացառապես ռեգիոնալ կամ լոկալ երկրաշարժերի գրանցմանը, միևնույն է, կախված երկրաշարժի ուժից և օջախի խորությունից, նրանք գրանցում են երկրագնդի վրա տեղի ունեցող երկրաշարժերը, ուստի պետք է, որ օգտագործվող ծրագրերը, տարանջատեն տեղի ունեցող սեյսմիկ երևույթները, որոշակի դասի համապատասխան (սպեկտրալ կազմը, տատանումների ժամանակը, սեյսմիկ ալիքների մուտքը և այլն):

Այսօր արդեն ստեղծված են տեղական, ռեգիոնալ և գլոբալ սեյսմիկ ցանցեր, որոնք գրանցում են թույլ և ուժեղ երկրաշարժերը:

Սիստեմային համակարգերը: Երբ արդեն ավարտված են պոտենցիալ վտանգ ներկայացնող երկրաշարժերի տվյալների մշակումը, և որոշում է կայացվում ազդարարել սպասվող «ցունամիի» մասին և տեղյակ պահել բնակչությանը, ինչպես մաս տեղական մարմիններին, քանզի ժամանակը շատ սուղ է (10 րոպե), ապա գործի են դրվում հեռուստացույցը և կապի բոլոր միջոցները՝ մախազգուշացնելու սպասվող մոտալուտ «ցունամիի» մասին:

Շատ կարևոր է մաս բնակչության պատրաստվածությունը սպասվող «ցունամիին», որը շատ հաճախ ուշադրություն չի դարձնում ազդարարվող վտանգին: ԱՄՆ-ը աշխարհի 65 երկրներում, այդ թվում Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանում, 1991 թ. տեղադրվել է IRIS-սեյսմիկ համակարգը, որը մտնում է «Գլոբալ» ցանցի մեջ և կարող է գրել լոկալ, ռեգիոնալ և գլոբալ սեյսմիկ իրադարձությունները: Ֆրանսիացի սեյսմաբանները Հայաստանի տարածքում, մասնավորապես Վայքում տեղադրել են ժամանակակից «Գուլարպ» մակնիշի թվային 6 սեյսմիկ կայան, իսկ սերվերը տեղադրված է

Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանում: Երևան քաղաքի տարածքում տեղադրել են «Կինենտրիկա» ֆիրմայի գրունտների ուժեղ տատանումները գրանցող (առաջացումները) S սարքեր, մեկը տեղադրված է Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանում, իսկ սերվերը արտակարգ իրավիճակների մախարարությունում (Դավիթաշեն):

Հայաստանի ատոմային էլեկտրակայանի տարածքում տեղադրված է (ՇԱՅ3)-համակարգը, որը մինչ երկրաշարժի սկսվելը անջատում է ատոմակայանի ռեակտորը (մախաշենը M≥ 6,0):

Այսօր, երբ արդեն «Սպիտակ-88» երկրաշարժից անցել է 30 տարի, մենք պետք է Հայաստանի ողջ տարածքում ստեղծենք ազդարարման համակարգեր (կարճաժամկետ, միջին և երկարաժամկետ), որը ժամանակ է պահանջում և ֆինանսական միջոցներ: Սա ծանր և դժվարին աշխատանք է, որը թույլ կտա ազդարարել սպասվող ուժեղ երկրաշարժը և տեղյակ պահել կառավարությանը և բնակչությանը, ինչպես մաս տեղական մարմիններին՝ օգտագործելով կապի բոլոր միջոցները:

Տեղյակ են պահվում քաղ. պաշտպանության մարմինները, արտակարգ իրավիճակների մախարարությունը (իրշեջ, փրկարարական, շտապ օգնության): Ուշադրության կենտրոնում են պահվում մանկապարտեզները, դպրոցները, հիվանդանոցները: Շատ կարևոր է մաս բնակչության պատրաստվածությունը սպասվող երկրաշարժին, որն, ի դեպ, բացակայում էր «Սպիտակ-88»-ի ժամանակ:

Հաշվի առնելով, որ ՀՀ սեյսմիկ ծառայությանը 3 ՊՈԱԿ-ները շուտով կվերամիավորվեն մեկ ընդհանուր տարածքային սեյսմիկ ծառայության ՊՈԱԿ-ի, իսկ կենտրոնը կլինի Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանը, ապա այն պետք է ունենա «Գիտական միջազգային կենտրոնի» կարգավիճակ, քանզի այն համագործակցում է ԱՄՆ-ի, ճապոնիայի, Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի, Չեխիայի հետ: Այն շուտով կապեր կստեղծի Չինաստանի, Չնդկաստանի, Իրանի, Սիջինասիական հանրապետությունների, Գերմանիայի, Բուլղարիայի, Ռումինիայի և այլ պետությունների հետ: Սա ֆանտազիա չէ, այլ իրողություն, քանզի դիտարանը համարվում է ՀՀ ողջ տարածքի սեյսմիկ, երկրաֆիզիկական, երկրաքիմիական, գեոդեզիական, աերոկոսմիկական, գեոդեզիական զոնդավորման (CPS), գրավիմետրական, դեֆորմացիոնների, թեքաչափության, հիդրոգեոդինամիկական և այլ մեթոդների համալիր տվյալների գրանցման, մշակման, վերլուծության կենտրոն:

Մեզ կարող են հարցնել՝ ինչի՞ համար է, գրված այս հոդվածը, ի՞նչ կապ ունի Ցունամին Հայաստանում տեղի ունեցող և սպասվող երկրաշարժերի և դրանց հետևանքների հետ:

Ունի և շատ ունի:

Վերջերս ԱԻՆ մախարար (մախկին) պ-ն Դ. Տոնոյանը Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարան էր հրավիրել Չեխիայի, Չինաստանի, ՌԴ-ն, Ղազախստանի, Իրանի, Ֆրանսիայի և մի շարք այլ երկրների դեսպանների, որոնք ծանոթացան դիտարանին, նրա կառուցվածքին, և, բնականաբար, տարվող աշխատանքներին:

Այցելության նպատակը մեկն էր, ստանալ վերոնշյալ պետությունների աջակցությունը՝ համագործակցելու, փոխանակելու ստացվող տվյալները և կազմակերպելու դրանց համատեղ մշակումը և վերլուծությունը:

Այսօր սեյսմիկ ծառայության առջև խնդիր է դրված կազմակերպել ՀՀ տարածքում երկարաժամկետ ազդարարման համակարգեր՝ նպատակ ունենալով գնահատել ընթացիկ սեյսմիկ վտանգը:

Հայաստանի Հանրապետությունը ունի այն ներքին պոտենցիալ ուժը, որը կարող է լուծել այս բարդ և դժվարին խնդիրները, միայն թե անհրաժեշտ է միավորել ՀՀ ԳԱԿ-ի երկրաֆիզիկական և ինժեներային սեյսմաբանության ինստիտուտը, երկրաբանության, մեխանիկայի, ֆիզիկայի, ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի, կիրառական ֆիզիկայի ինստիտուտների, Բյուրականի աստղադիտարանի, ինֆորմատիկայի, էկոլոգանոսֆերային և ԵՊՀ-ի ֆիզիկայի, երկրաբանության և աշխարհագրության ֆակուլտետները:

Դեռևս 1975 թ. ԵՊՀ-ի ֆիզիկայի ֆակուլտետում կազմակերպվել էր սեմինարների շարք «Երկրաշարժերը և նրանց կանխագուշակման խնդիրները» թեմայով: Սեմինարների ղեկավարն էր ակադեմիկոս Ա. Գ. Նազարովը, իսկ գիտական քարտուղարն էր երիտասարդ գիտնական, ՀՀ-ի երկրաչափ մախագահ Արմեն Սարգսյանը:

1968 թ. հունիսի 9-ին Ջանգեզուրում տեղի ունեցած երկրաշարժը (M≥5.3) հնարավորություն տվեց ստեղծել երկարաժամկետ ազդարարման համակարգեր: Ցավով պետք է նշել, որ աշխատանքները դադարեցվեցին 1973 թ. սեպտեմբերին: Այսօր Ջանգեզուրում սեյսմիկ անդորր է, որը կարող է լինել, Աստված մի արասցե, երկրաշարժի մախանշան:

Եվ եթե իմաստուն լինեմք, մեզ համար պետք է դաս լինի «Սպիտակ-88»-ի երկրաշարժը:

Լեոնիդ ԶԱՆՎԵՐԴՅԱՆ
Երկրաբանական գիտությունների դոկտոր,
Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանի տնօրեն

Եվրոպայի քառամյա հայկական կառույցը

Տասնամյակներ ի վեր արտերկրում գործել և գործում են տարբեր հայկական կազմակերպություններ, որոնք կոչված են օտար պետություններին ներկայացնելու հայ ժողովրդին հուզող խնդիրները, պաշտպանելու հայության շահերը, օժանդակելու հայանպաստ որոշումների կայացմանը: 1998թ. այդ կազմակերպություններին ավելացավ ևս մեկը՝ «Եվրոպայի հայկական միությունների ֆորում»-ը (ԵՀՄՖ): Հիմնադրվել է Շվեյցարիայում շվեյցարահայ հասարակական գործիչ, ոսկերչական արվեստի խոշորագույն մասնագետ-դիզայներ Թորոս Սակերյանի (Սաղոյան) կողմից, Եվրոպայի յոթ երկրների (Շվեյցարիա, Գերմանիա, Բելգիա, Իտալիա, Անգլիա, Հունգարիա, Ռուսաստան) հայ համայնքների տարբեր կազմակերպությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: 2008 թ. ԵՀՄՖ-ի հիմնադրման 15-ամյակի հետ կապված միջոցառումներին մասնակցել են ֆորումի ներկայացուցիչներ 23 եվրոպական երկրներից:

Համաձայն ԵՀՄՖ կանոնադրության՝ կազմակերպությունը բաց է Եվրոպայի բոլոր համայնքային կառույցների՝ հոգևոր թե աշխարհիկ, և անհատների համար: Ֆորումը բազմակարծիք կառույց է, զբաղվում է բոլոր այն հարցերով, այդ թվում միջազգային հարաբերություններին, մարդու իրավունքներին, տնտեսական համագործակցությանը և մշակույթին վերաբերող, որոնք հետաքրքրություն են ներկայացնում անդամ կազմակերպությունների համար: Մինչև 2008 թ. ԵՀՄՖ-ի գործունեության հիմնական նպատակն է եղել կապ հաստատել Եվրոպայի բոլոր հայկական համայնքների միջև, պայմաններ ստեղծել Եվրոպայի հայկական կազմակերպությունների միջև մշտական հաղորդակցություն ապահովելու, համագործակցություն հաստատելու և ամրապնդելու, համատեղ խնդիրներ ու ծրագրեր քննարկելու և դրանք միասնաբար լուծելու ու իրականացնելու համար:

2008 թ. ԵՀՄՖ-ի կենտրոնը տեղափոխվեց Բրատիսլավա: Այստեղ կազմակերպված համաժողովի ընթացքում ԵՀՄՖ-ի նախագահ ընտրվեց դոկտոր Աշոտ Գրիգորյանը, ով պաշտոնավարում է մինչև այսօր: Փոխվեց ֆորումի գործունեության ոլորտը. այն դարձավ հզոր լոբբիստական կառույց, որի ներկայացուցիչները գործում են մինչև օրս Եվրոպայի 23 երկրներում: Կազմակերպությունը շարունակեց իր աշխատանքները Հայոց ցեղասպանության և Արցախի խնդիրների շուրջ:

Տարին մեկ անգամ ԵՀՄՖ-ը Եվրոպայի տարբեր երկրներում անցկացնում է ընդհանուր ժողովներ, որոնց ընթացքում տեղի են ունենում նաև հայ համայնքներում

առկա հրատապ խնդիրներին (համայնքների կառուցվածքը, ազգային կյանքի կազմակերպումը, հայոց լեզվի ուսուցումն ու հայապահպանությունը, Հայոց ցեղասպանության ծանաչումը, Սփյուռքում հայ կրթության վիճակը, հայկական ազգային ծրագրերի առաջնահերթությունը և այլն) նվիրված առանձին թեմատիկ քննարկումներ: Մինչև 2008թ. ֆորումը եվրոպական տարբեր երկրներում, Հունգարիայում, Ֆրանսիայում, Սլովակիայում, Ավստրիայում, Շվեդիայում և այլուր, կազմակերպել է տարաբնույթ գիտաժողովներ և համաժողովներ: Կազմակերպել է նաև մասնագիտական համաժողովներ՝ գործարարների, իրավաբանների, լրագրողների և այլ բնագավառների ներկայացուցիչների: Առաջին անգամ ԵՀՄՖ-ի կողմից 2003-ին Բրատիսլավայում կազմակերպվել է հայկական լրատվամիջոցների միջազգային ֆորում, որն այնուհետ դարձել է ավանդական:

Քսանմայա գործունեության ընթացքում ֆորումը պայքարել և պայքարում է հայության, Հայաստանի և Արցախի շահերի պաշտպանության համար: Հայությանը հուզող տարաբնույթ հարցերով կառույցը դիմել է մի շարք միջազգային կազմակերպությունների ու պետությունների ղեկավարների, տարբեր պետական պաշտոնյաների: ԵՀՄՖ-ը ծավալել և ծավալում է լոբբինգային գործունեություն՝ ուղղված թուրք-ադերիական տանդեմի հակահայ գործունեության վնասների չեզոքացմանը: Արհեստավար լոբբիստական և մեդիա միջոցառումների շնորհիվ ԵՀՄՖ ղեկավարությանը հաջողվել է հասնել Սլովակիայի խորհրդարանի կողմից Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող բանաձևի (2004 թ.) և Հայոց ցեղաս-

հուրդ և խորհրդատվական մարմին, միավորում է Եվրոպայի 29 սփյուռքահայ կազմակերպություններ, ենթակառույցներ՝ ներկայացուցչություններ, և պատվիրակներ ունի եվրոպական ավելի քան 20 երկրներում (Սլովակիա, Բելգիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Իսպանիա, Անգլիա, Շվեյցարիա, Ավստրիա, Հունաստան, Հայաստան և այլն): Աշխատանքներ են ընթանում ենթակառույցներն ընդլայնելու ուղղությամբ: Այժմ ֆորումի նախագահի ղեկավարությամբ ընթանում են ակտիվ աշխատանքներ ողջ աշխարհում և Հայաստանում: Նախագահ դոկտոր Աշոտ Գրիգորյանի ղեկավարությամբ ԵՀՄՖ-ն իրականացնում է լուրջ տնտեսական և ներդրումային ծրագրեր հայրենիքում:

ԵՀՄՖ-ը կյանքի է կոչել բազում այլ նախաձեռնություններ, ցավոք, մեկ փոքր ակնարկի շրջանակներում հնարավոր չէ բոլորին անդրադառնալ:

Հրայր ԲԱԼՈՅԱՆ
Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

ԶԵՆՈՐԻՆՎԱԾ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

1966 թվականի հուլիսին Արտեմ Ալիխանյանը մոր երեքադարձել ԱՄՆ կատարած գիտական գործուղումից: Իր առանձնատան երկրորդ հարկում գիշերվա ժամը երեքի մոտ նա իմի էր բերում գործուղման արդյունքները իմաստիտուտի գիտական միստում զեկուցելու համար:

Հանկարծ ներքևից կասկածելի աղմուկ է լսվում: Նա իջնում է ներքև, նկուղային հարկ: Դուռը բացելով տեսնում է, որ նեղ պատուհանից ներս է մտնում քսանհինգ-երեսուն տարեկան մոտ մի երիտասարդ:

- Իսկ ինչո՞ւ դռնից չեք մտնում, երիտասարդ,- զարմացած հարցնում է տանտերը:

- Այն կողմում պահակ կա,- պատասխանում է հանկարծակի եկած գիշերային այցելուն, ձեռքում ցուցադրաբար խաղացնելով սուր դանակը:- Իսկ դու ո՞վ ես... որ ինձ հարցնում ես...

Երբ ակադեմիկոսը ներկայանում է և ասում, որ տունն իրենն է, անծանոթը վախեցած վրա է բերում.

- Բայց դու այստեղ չպիտի լինեիր... ինձ ասել են, որ ակադեմիկոսը Ամերիկա է գնացել...

- Ճիշտ է: Գնացել էի, բայց եկել եմ,- բացատրում է Ալիխանյանը:

Երիտասարդը սպառնալով պահանջում է տան եղած փողը, ոսկեղենը: Ակադեմիկոսը ներքին զգացումով զգում է, որ նա արհեստավար զոդ չէ. առաջարկում է նրան բարձրանալ առանձնասենյակ, այնտեղ խոսակցությունը շարունակելու համար: Տեսնելով տանտիրոջ անսովոր վերաբերմունքը, այցելուն ականա հետևում է նրան, բարձրանում աշխատասենյակ: Ակադեմիկոսը նրան առաջարկում է նստել:

- Չէ... ես նստելու ժամանակ չունեմ, տվեք իմ ուզածը՝ ես գնամ,- պահանջում է գիշերային այցելուն:

- Կհասցնեք այդ ստանալ, բայց ինձ հետաքրքրում է, թե ինչո՞ւ լինելով առողջ, ուժեղ երիտասարդ, այդ քայլին եք դիմում...

- Ժամանակ չունեմ բացատրելու համար,- պատասխանում է տղան, գոդի կեցվածք ընդունելու անհաջող փորձ կատարելով:

- Լավ, լավ, մի նեղացեք, ավելի լավ կլինի, որ ինձ օգնեք սուրճ պատրաստենք: Հա, չմոռանա՞մ ասել՝ ինձանից մի վախեցեք...

- Եվ չեմ էլ վախենում,- հոփադում է տղան, միաժամանակ շփոթված, միշտ հեռու մնալով տանտիրոջից:

Հետը ականա մասնակցում է սուրճի պատրաստման արարողությանը...

- Բայց, այնուամենայնիվ, ինձ հետաքրքրում է, ինչո՞ւ ես որոշել գողություն անել, իր հարցը պնդում է ականդեմիկոսը:

Երիտասարդը կարծես ներսում կուտակվածը դուրս թափելու համար արագ-արագ վրա է բերում.

- Ի՞նչ անեմ, արդեն երեք ամիս է, չեմ աշխատում: Երկու փոքր երեխա ունեմ, մեկն էլ չուտով ծնվելու է, տանը ոչինչ չկա... Իմացա Ամերիկայում եք, որոշեցի...

- Իսկ ի՞նչ մասնագիտություն ունես:

- Եռակցող եմ... խառատություն գիտեմ... բայց ոչ ոք աշխատանք չի տալիս, անեմ մեկը հիմա իր բարեկամին ու ծանոթին է խցկում,- հուսահատված և զարմացած վրդովվում է տղան:

Ակադեմիկոսը մոտեցնում է հեռախոսը:

- Ձանգ մի տվեք,- վախենում է տղան:

- Ես ուզում եմ զանգել աշխատանքի տեղավորելու հարցով: Չե՞ս ուզում:

- Այս ժամին ո՞վ է աշխատում, որ զանգում ես...

- Դա մի գործն է, հիմա չե՞ք ուզում, որ զանգեմ:

Տղան մի պահ մտածում է:

- Իսկ ո՞ւմ ես զանգում:

- Կզանգահարեմ, կիմանաս:

Եվ չսպասելով տղայի համաձայնությանը, հավաքում է ուզած համարը և ներողություն խնդրելով, ուշ ժամին անհանգստացնելու համար, դիմում է խոսակցին,

խնդրելով աշխատանքի ընդունել երիտասարդին:

- Անունդ ասա,- խոսակցության ընթացքում հարցրեց ակադեմիկոսը:

- Վարուժան...

- ...Նա կգա ձեզ մոտ՝ աշխատանքի հարցով,- շարունակեց ակադեմիկոսը խոսակցությունը,- օգնեք նրան, երիտասարդի անունը Վարուժան է... նախապես շնորհակալություն,- ապա դնելով լսավողը դիմեց Վարուժանին:

- Վաղը ժամը երկուսին կգնաս քաղխորհրդի նախագահի՝ Հասարակության մոտ: Նա քեզ աշխատանքի կտեղավորի, մի վախեցիր, սա ծուղակ չէ:

Ամոթխած, ափսոսանքի ու զղջման կնիքը հայացքում, գիշերային այցելուն անկոչ հյուրի կեցվածքով շվարած կանգնում է ու բառեր չգտնելով ներողություն խնդրել, դուրս է գալիս հյուրընկալի տնից:

Ալիխանյանը գրպանից հիսուն ռուբլի է հանում տալիս նրան և ճանապարհ է դնում:

Անցնում է մեկ ու կես տարի: Հունվարի 1-ին ակադեմիկոսի տանը հավաքված էին նրա բարեկամներն ու աշխատակիցները: Այդ պահին ներս են մտնում բոլորին անծանոթ երիտասարդ ամուսիններ՝ իրենց երեք երեխաներով, որոնցից փոքրիկը լինում է մոր գրկում: Երիտասարդ հայրը հարգանքով շնորհավորում է բոլորի Նոր տարին, մոտենում է Ալիխանյանին և դիմելով ներկաներին, որոնք լուռ հետաքրքրությամբ հետևում էին անծանոթին, ասում է.

- Ես իմ ընտանիքով եկել եմ շնորհավորելու մեծ հայի Նոր տարին, ես ինձ համարում եմ նրա որդեգրած տղան՝ նրա պատվին իմ մոր ծնված տղայի անունը ԱՐՏԵՄ եմ դրել:

Ապա դառնալով ներկաներին, ավելացնում է. «Ես գոյության ճանապարհը բռնած գնում էի կործանման, բայց գիշերով հանդիպեցի... Մեծ մարդուն... գտա իմ տեղը կյանքում, նրա շնորհիվ հիմա ունեմ աշխատանք, տուն և լավ ընտանիք...»:

Հանկարծ Ալիխանյանը, սթափվելով դիմում է երիտասարդին:

- Վարուժան... այդ դո՞ւ ես,- գրկում, համբուրում է երիտասարդին:

Ալբերտ ԱՎԱԳՅԱՆ

Ուտելիքներ՝ բուժիչ հատկություններով

Այսօր համաշխարհային բժշկությունը դեմքը դարձրել է դեպի բնությունը, բնության բարիքները: Նրանք նոր են միայն սկսել «հայտնագործել», որ շատ սննդատեսակներ անչափ առողջարար են մարդու օրգանիզմի համար: Այն սննդատեսակները, որոնց կանոնադաշտն առաջին հերթին, բժիշկների և գիտնականների ընդհանուր համոզմամբ պարունակում են նյութեր, որոնք ոչ միայն անփոխարինելի են որպես ուտելիք, այլև, որ անչափ կարևոր է, չափազանց օգտակար:

ՍՏԵՊՂԻՆ (բադրիջան)

Վերջնական և ամառարկելի հաստատված է արդեն, որ ստեպ-դինին շակամակագույն գույն տվող բետա-կարոտին նյութը մարդուն պաշտպանում է բաղկեղից: Նորագույն հետազոտությունները ցույց են տվել, որ ստեպդինը կանխարգելում է նաև վերջին հետազոտությունների արդյունքների՝ երկու օրը մեկ անգամ 50 միլիգրամ բետա-կարոտինի ընդունումը 50 տոկոսով նվազեցնում է սրտի հիվանդությունը և կաթվածների հավանականությունը: Այնպես որ, սիրելի բարեկամներ, ձեր ճաշացանկի ամբաժանելի մաս դարձրեք մեր հրաշալի բադրիջան-ստեպդինը: Մանավանդ, որ այն այսօր ամենատեղի բանջարեղենն է:

Պ Ա Ն Ի Ր

Այս աստվածատուր ուտելիքի գովքն են անում աշխարհի ատամնաբուժական ոլորտների ներկայացուցիչները: Գիտնականների ուսումնասիրությունների շնորհիվ պարզվել է, որ պանիրը ատամնաշարը փրկելու գործը հատկություն ունի, քանի որ չեզոքացնում է այն մանրէները, որոնք թույլ են առաջացնում և փչացնում ատամների էմալը: Ավելին, պանիրը պարունակում է մեծ քանակությամբ կալցիում և ֆոսֆոր, որոնք էմալը գորացնող տարրեր են: Սակայն, քանի որ պանիրը հարուստ է նաև ճարպերով, անհրաժեշտ է այն չափավոր ուտել:

Հայտնագործվել են կարճադեմության գեները

Լոնդոնի թագավորական քոլեջի մի խումբ գիտնականներ Քրիս Դենմոնդի ղեկավարությամբ կատարել են հայտնագործություն, որը կարճատես երեխաներին կազատի ակնոց կամ ոսպնյակ կրելու կամ թանկարժեք վիրահատությունների ենթարկվելու անհրաժեշտությունից:

Մարդու օրգանիզմում հայտնաբերվել է կարճատեսության վերաբերյալ տեղեկություններ պարունակող 24 գեն: Այսուհետև կարճատեսությունը կարելի է վերացնել դեղերով՝ խնայելով միլիոնավոր դոլարներ:

Nature Genetics գիտական հանդեսը նշում է, որ տվյալ հայտնագործության ամենակարևոր արդյունքն այն է, որ կարճատեսներին այլևս չի սպառնում տեսողության լրիվ կորուստ, ինչը հնարավոր էր մինչև օրս:

ՍՔԱՆՉԵԼԻ ՀԱՄԵՍՈՒՆՔ

Դարչինի ծառի կեղևի չորացրած թերթիկները անկրկնելի համ և բուրմունք են հաղորդում ցանկացած ուտելիքի: Դա կլինի կոմպոտ թե ամենատարբեր ջեմեր և մուրաբաներ, գինիներ և ոգելից խմիչքներ: Ծեծած դարչինը անկրկնելի համ ու հոտ է տալիս տարբեր ընդդեմների, խմորեղենների ու թխվածքի տարբեր տեսակների:

Սքանչելի համեմունք լինելուց բացի՝ ժողովրդական բժշկությունը այն երաշխավորում է օգտագործել մրսացության, ստամոքսի խանգարումների և նկատելի ընդհանուր թուլության դրսևորումների ժամանակ: Իսկ պաշտոնական գիտությունը հաստատել է, որ այս ամուշահամ և ամուշահոտ համեմունքը չափազանց օգտակար է շաքարախտով հիվանդների համար: Քանի որ, ինչպես փաստում է բժշկագիտությունը, օրգանիզմի նյութափոխանակությունը կարգավորելու կարողության շնորհիվ, այն կայունացնում և չափավորում է շաքարի քանակությունը մեր օրգանիզմում:

ՀոլՄոր

☺
- Պարոն, չե՞ք ասի, ինչպես հասնեմ մոտակա ոստիկանություն:

- Դրանից հեշտ բան: Սիս, վերցրու այդ քարը և խփիր խանութի ցուցափեղկին: Տառացիորեն 5 րոպե անց դուք կլինեք ոստիկանությունում:

☺
Հոգեբույժը՝ այցելուին.
- Երեկոյան, երբ պատրաստվում եք քնել, ննջարանի դռնից դուրս թողեք ձեր բոլոր անախորժությունները:
- Եվ դուք կարծում եք, թե իմ կինը կհամաձայնվի քնել՝ հյուրասենյակում:

☺
Պատմում են, որ մի անգամ աշխարհահռչակ Կառուզոն գնում է բանկ՝ որոշ գումար վերցնելու իր հաշվից: Սակայն նրա մոտ ոչ մի փաստաթուղթ չկար: Մոլորված Կառուզոն պատրաստվում էր ձեռնունայն հեռանալ, երբ բանկի աշ-

խատակիցը նրան առաջարկեց երգել:

Ի պատասխան Կառուզոյի շփոթված, զարմացած հայացքի, աշխատակցուհին բացատրեց.

- Երգեք, որ ես համոզվեմ՝ դուք իսկապես Կառուզոն եք: Կառուզոն մեներգեց «Տոսկա» օպերայի արիաներից մեկը և ստացավ խնդրած գումարը:

Հետագայում Կառուզոն պատմում էր, որ երբեք այդպես չի ջանացել, որ լավ երգի:

☺
Այն կենսաբանին, որը կստեղծի կանանց մեջ փողի նկատմամբ ալերգիայի շտամը, ես ինքս կներկայացնեմ Նոբելյան մրցանակի:

☺
Դպրոցում շրջայց կատարող տնօրենը տեսավ միջանցքում ծխող դպրոցականի: Տեսնելով տնօրենին, աշակերտը լկտիաբար չփորձեց էլ թաքց-

նել ծխախոտը:

Ձայրույթից կարմրած տնօրենը հագիվ գսպելով իրեն, որ չապտակի, հարցնում է.

- Ո՞ւմ դասարանից ես:
Աշակերտը նույն ամբարտավարությամբ նայում է տնօրենի աչքերի մեջ և ցինիկ արժանապատվությամբ պատասխանում.
- Բուրժուազիայի:

☺
- Ալո, ողջո՞ւյն Լևոն:
- Դուք երկի սխալվել եք, իմ անունը Լեմա է:
- Չգիտեմ, չգիտեմ, ամուսնուս հեռախոսում դուք Լևոն եք:

☺
- Ողջույն, գալիք ծնունդի շնորհավոր: Ի՞նչ ակնկալիքներ ունես նվերների գծով:
- «Մերսեդես» և ամառանոց Հավայան կղզիներում:
- Շատ չուզեցի՞ր, ընկերուհի:
- Ինչո՞ւ է շատ: Հո Հյուսիսային պողոտայում բնակա-

ԻՐԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՑ

ԱՆՁԵՌՈՑԻԿ

Պարզվում է, որ այսօր շատ սովորական և ամենուր գործածվող անձեռոցիկը կարող է շատ ավելին պատմել մարդու մասին, քան նա կցանկանար:

Ասում են, որ ֆրանսիական մեծ հեղափոխությունից առաջ թագավորական պալատ նախաճաշի է հրավիրվել մի պատվարժան պարոն, որը նախարարի պաշտոնի հավակնորդ էր:

Թագակիր գույգի հետ նստելով սեղանի մոտ, պարոնը ծնկնեին փռեց անձեռոցիկը, վերցրեց խաշած հավիկթը, դանակով մեջտեղից երկու կես արեց և ճաշակելով դրա պարունակությունը, անձեռոցիկով մի լավ սրբեց բերանը:

Թագավորն ու թագուհին ուշադիր դիտում էին պարոնի «բարբարոսական» ուտելու ձևը, սակայն ոչնչով ցույց չէին տալիս իրենց հիասթափությունը: Հրաժեշտ տալիս նրանք առաջվա նման բարյացակամ էին և սիրալի: Պարոնի գնալուց հետո թագավորը հրամայեց այդ պարոնին այլևս պալատ չթողնել: Նախարարի պաշտոնը շնորհվեց մեկ ուրիշի, իսկ վերոհիշյալ պարոնը այդպես էլ չհասկացավ, թե ինչու նախարար չդարձավ: Նրա մտքով իսկ չէր անցնում, որ իր ծախողվելու պատճառը խաշած հավիկթն էր և չարաբաստիկ անձեռոցիկը:

Ըստ կանոնակարգի նա կիսածալած անձեռոցիկը պետք է փռեր ձախ ծնկին, հավիկթը գդալով կոտրեր բութ կողմից և նույն գդալով ուտեր միջուկը: Ուտելուց հետո, անձեռոցիկի ծայրի թեթև հպումով մաքրեր շրթունքները:

Թագավորի որոշումը տրամաբանական էր. եթե մարդը չգիտեր խաշած հավիկթ ուտելու ընդունված կարգը և չի կարողանում ծիշտ օգտվել շատ պարզ անձեռոցիկից, ապա, թույլ տվեք հարցնել՝ կարելի՞ է արդյոք նրան վստահել պետական գործերը:

Այսօր դժվար է ճշգրիտ ասել, թե անձեռոցիկը երբ դարձավ թագավորի մարդու կենցաղի շատ անհրաժեշտ և օգտակար բաղկացուցիչ: Ամենայն հավանականությամբ անձեռոցիկը հնարել են խնայողություն սիրող տնային տնտեսուհիները, որոնք արդեն հոգնել էին ահռելի մեծության սփռոցները լվանալու հոգսից: Մինչև անձեռոցիկների երևան գալը, ըստ վարվեցողության կանոնների, սեղանի սփռոցով կարելի էր սրբել ձեռքերը, մաքրել շուրթերը և անգամ դատարկել քթի պարունակությունը: Եվ եթե նկատի ունենանք, որ այն ժամանակներում հիմնականում ուտում էին ձեռքերով, ապա ամեն խնջույքից հետո սփռոցը պետք էր դնել շարտել: Եվ ահա գտնվեց մի տանտիրուհի, որը հսկա սփռոցը բաժանեց բազմաթիվ կտորների և քեֆ անողներից ամեն մեկի առջև դրեց մեկ անձեռոցիկ: Իսկ պալատական շրջաններում անձեռոցիկի օգտագործման կերպը դարձավ վարվեցողության մի ամբողջ համակարգ: Եվ այն բանից, թե մարդը ինչպես է օգտվում անձեռոցիկից, դատում էին նրա դաստիարակության, քաղաքավարության կանոնների իմացության մասին: Եվ պատահական չէր նաև, որ սեղանին դրված սպասքներից և հատկապես անձեռոցիկից օգտվելու կանոնները մանկուց էին սովորեցնում ազնվական ընտանիքների զավակներին, ինչպես ծիսավարությունը, սրամարտը, հրաձգությունը և պարը:

րան չեն ուզում:

☺
Հանկարծ կորավ գյուղական թաղայինը: Ամբողջ բաժինը փնտրում է նրան. ո՞ւր կարող է կորչել: Գալիս են նրա ամրացված գյուղը: Գյուղացիներից մեկը ասում է.
- Ես տեսել եմ ձեր Վասյային, անտառում էր՝ ծառի քոթուկին նստած:

☺
Բուրժուազիայում են անտառ: Ծիշտ որ, Վասյան նստած քոթուկին, սևեռված նայում էր մրջնաբնին:
ՊԵՏԸ - Վասյա, գրողը քեզ տանի, ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ ես անում այստեղ:
ՎԱՍՅԱ - Երրորդ օրն է

նստած եմ, մրջյուններին եմ նայում: Ո՛չ խորհրդակցություն, ո՛չ պլանավորում, ո՛չ հրահանգավորում... Բայց աշխատում եմ, չե՞...
☺

- Սիրելիս, ես խանութ եմ գնում, քեզ համար ի՞նչ համով բան գնեմ:

- Իհարկե, թանկագինս: Միայն թե զգույշ, փողոցում մերկասառույց է, հանկարծ չկոտրես:

☺
Լավ մարդուն անկարող է փչացնել ո՛չ իշխանությունը, ոչ փողը: Քանի որ եթե իսկապես լավ մարդ ես, դու երբեք չես ունենա ո՛չ իշխանություն, ոչ էլ փող:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱՐԻԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղդամյան 24բ, հեռ. 56-80-14, 077 31 63 76

Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448: Ստորագրված է տպագրության՝ 25.07.2018 թ.:

"ГИТУТЮН" ("Найка") газета НАН РА